

ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЗАТВЕРДЖЕНО

Рішенням Вченої ради ХДАЕУ

від 26 березня 2026 р., протокол №11

Введено в дію наказом ректора

від 26 березня 2026 р. №11/ОД

Юрій КИРИЛОВ

ПРОГРАМА

ФАХОВОГО ВСТУПНОГО ІСПИТУ

зі спеціальності

С4 Психологія ОПП «Психологія»

для прийому на навчання для здобуття ступеня бакалавра на основі НРК6, НРК7

Методичні настанови та Програма вступного випробування зі спеціальності С4 Психологія для вступу на здобуття ступеня вищої освіти «Бакалавр» на базі здобутого ступеня вищої освіти «Бакалавр», «Магістр» та освітньо-кваліфікаційного рівня «Спеціаліст» / Херсон. держ. аграр.-економ. ун-т ; каф. соц. та поведінк. наук ; уклад. О. Сидоренко ; затв. Ю. Кирилов. Херсон-Кропивницький : ХДАЕУ, 2026. 65 с.

Розглянуто та схвалено на засіданні кафедри соціальних та поведінкових наук (Протокол №7 від «20» лютого 2026 р.)

ЗМІСТ

1. Вступ та загальні положення	4
2. Пояснювальна записка: концепція та структура випробування	6
3. Регламент та процедурні аспекти оцінювання	8
4. Зміст програми вступного випробування за тематичними блоками	10
4.1. Блок А – дисципліни циклу загальнотеоретичної та фундаментальної підготовки	10
4.2. Блок Б – дисципліни професійної підготовки	22
5. Приклади тестових завдань	48
6. Глосарій термінів	52
7. Список рекомендованої літератури	59

1. ВСТУП ТА ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Сучасна парадигма вищої освіти в Україні, зокрема в контексті підготовки фахівців зі спеціальності С4 «Психологія» у Херсонському державному аграрно-економічному університеті (ХДАЕУ), передбачає високі вимоги до інтелектуального та професійного базису вступників. Дані методичні настанови розроблені з метою систематизації вимог до вступного випробування для осіб, які вже здобули вищу освіту за іншими спеціальностями (ступені «Бакалавр», «Магістр» або ОКР «Спеціаліст») та прагнуть опанувати фах психолога як другу спеціальність.

Програма базується на принципах наступності та інтегративності освіти, враховуючи положення Закону України «Про вищу освіту» та Стандарту вищої освіти за спеціальністю «Психологія». Вона спрямована на виявлення осіб, які мають не лише достатній рівень теоретичної обізнаності, а й сформовану гуманістичну спрямованість особистості, необхідну для подальшої професійної реалізації в системі «людина-людина».

Ключовим вектором вступного випробування є комплексна діагностика когнітивної та мотиваційної готовності абітурієнта до опанування психологічного інструментарію. Це передбачає не лише репродуктивне відтворення дефініцій, а й здатність до глибокого аналітичного мислення, розуміння фундаментальних закономірностей функціонування психіки та усвідомлення етичних аспектів діяльності.

Основними завданнями вступного випробування є:

1. Верифікація рівня сформованості базових компетенцій, що складають фундамент для подальшої спеціалізації у галузі соціальних та поведінкових наук.
2. Оцінка здатності до системного аналізу психічних явищ, процесів та станів у їхньому взаємозв'язку.
3. Перевірка розуміння методологічного апарату психології, знання основних шкіл та напрямів розвитку психологічної думки.

4. Діагностика готовності до роботи з різними віковими категоріями та володіння культурою професійного спілкування.

Випробування покликане підтвердити, що вступник володіє науковим світоглядом, здатний до самостійної інтерпретації поведінкових актів та когнітивних стратегій, а також поділяє етичні цінності професійної спільноти: конфіденційність, толерантність та повагу до гідності особистості.

Дана програма є основним навігатором для самостійної підготовки абітурієнтів, забезпечуючи прозорість критеріїв оцінювання та структурованість вимог до рівня знань.

2. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА: КОНЦЕПЦІЯ ТА СТРУКТУРА ВИПРОБУВАННЯ

Програма вступного випробування базується на міждисциплінарному підході, що інтегрує фундаментальні надбання теоретичної психології та прикладні аспекти вікового розвитку й соціальної взаємодії. Зміст іспиту структуровано за логіко-дидактичним принципом, розподіленим на два стратегічні блоки:

Блок А – фундаментальна психологічна підготовка (дисципліна «Загальна психологія») Цей сегмент присвячений вивченню загальних закономірностей виникнення, розвитку та функціонування психічного відображення. Вступник повинен продемонструвати розуміння структури особистості, закономірностей проходження психічних процесів (від відчуттів до мислення), а також особливостей емоційно-вольової сфери. Фокус уваги зосереджений на категоріальному апараті психологічної науки та методологічних підходах до вивчення людини.

Блок Б – професійно-орієнтована підготовка (дисципліни «Вікова психологія» та «Психологія спілкування») Даний блок перевіряє здатність абітурієнта орієнтуватися в онтогенетичних особливостях розвитку індивіда на різних етапах життєвого шляху. Окремий акцент зроблено на психології комунікації як стрижневому елементі майбутньої професійної діяльності. Вступник має виявити знання механізмів соціальної перцепції, інтеракції та стратегій подолання конфліктних ситуацій, що є критично важливим для практичної роботи психолога.

Важливою особливістю програми є орієнтація на компетентнісний підхід. Позитивно оцінюється не механічне запам'ятовування, а здатність абітурієнта до наукової детермінації поведінкових актів та готовність дотримуватися етичних стандартів (гуманізму, конфіденційності, поваги до гідності).

Програма за кожною дисципліною включає:

- 1) розгорнуту анотацію дисципліни;

- 2) зміст тем вступного випробування;
- 3) методичні вказівки щодо підготовки до вступного випробування;
- 4) репрезентативний список актуальних літературних джерел (основних і додаткових) та інформаційних ресурсів, що відповідають сучасним науковим стандартам.

На основі представленого змісту розроблено валідизований фонд тестових завдань. Це дозволяє забезпечити прозорість процесу оцінювання та надає вступнику можливість здійснити цілеспрямовану самостійну підготовку до процедури вступного випробування.

3. РЕГЛАМЕНТ ТА ПРОЦЕДУРНІ АСПЕКТИ ОЦІНЮВАННЯ

Екзаменаційне завдання реалізується у форматі стандартизованого тестування, що мінімізує суб'єктивізм та забезпечує рівні умови для всіх учасників конкурсного відбору.

Загальний обсяг роботи складає 30 тестових одиниць закритого типу. Конструкція тесту передбачає вибір однієї детермінованої правильної відповіді серед запропонованих дистракторів:

10 завдань (блок А) – перевірка базового теоретичного рівня (загальна психологія);

20 завдань (блок Б) – оцінка прикладної компетенції та знань специфіки розвитку й спілкування.

Технічний регламент проведення:

1. На виконання всієї тестової батареї в дистанційному (on-line) форматі відводиться 90 хв. Час розраховано з урахуванням необхідності аналітичного опрацювання кожного запитання.

2. Під час проходження іспиту суворо заборонено використання сторонніх допоміжних ресурсів (гаджетів, друкованих посібників, конспектів), окрім випадків, санкціонованих Приймальною комісією.

3. Заповнення бланків відповідей здійснюється виключно ручкою з синім чорнилом (для забезпечення чіткості при верифікації).

4. Оцінювання здійснюється за заздалегідь визначеною шкалою, де кожен бал відображає ступінь засвоєння навчального матеріалу та готовність до навчання за освітнім ступенем «Бакалавр».

Порядок та критерії оцінювання результатів

Оскільки екзаменаційне завдання складається з 30 закритих тестових одиниць, пропонується наступна механіка нарахування балів для приведення результату до 100-бальної шкали ХДАЕУ:

1. Блок А (10 питань): кожна правильна відповідь оцінюється у 3 бали (максимум 30 балів).

2. Блок Б (20 питань): кожна правильна відповідь оцінюється у 3,5 бали (максимум 70 балів)*.

Примітка: більша вага блоку Б обумовлена його спрямованістю на перевірку прикладної професійної компетенції.

Узгодження зі шкалами оцінювання

На основі отриманої суми балів виставляється оцінка згідно з внутрішньою шкалою ХДАЕУ та міжнародною системою ECTS:

Сума балів (ХДАЕУ)	Оцінка ECTS	Національна оцінка	Характеристика досягнень вступника
90–100	A	Відмінно	Повне володіння науковим тезаурусом, здатність до системного аналізу та безпомилкове розв'язання теоретичних завдань.
82–89	B	Добре	Високий рівень знань, незначні помилки у розумінні термінології або поодинокі неточності в аналізі теоретичних питань.
74–81	C	Добре	Розуміння основних термінів і понять, проте наявні труднощі при розумінні взаємозв'язків між ними.
64–73	D	Задовільно	Репродуктивне відтворення знань без глибокого розуміння взаємозв'язків між психічними явищами.
60–63	E	Задовільно	Пороговий рівень: володіння базовими дефініціями на мінімально допустимому рівні.
35–59	FX	Незадовільно	Недостатній рівень знань; потребує суттєвої додаткової підготовки для повторного випробування.
1–34	F	Незадовільно	Повна відсутність знань базового категоріального апарату психології.

4. ЗМІСТ ПРОГРАМИ ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ ЗА ТЕМАТИЧНИМИ БЛОКАМИ

4.1. Блок А – дисципліни циклу загальнотеоретичної та фундаментальної підготовки

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ЗАГАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ»

Анотація

Програма вступного випробування з «Загальної психології» розроблена для абітурієнтів, які вже мають вищу освіту та прагнуть опанувати фах психолога. Дисципліна є фундаментом психологічної науки, що розкриває найбільш загальні закономірності виникнення, розвитку та функціонування психіки як особливої форми життєдіяльності.

Метою вступного випробування є визначення рівня теоретичної підготовки вступників щодо розуміння категоріального апарату психології, її методологічних принципів, законів та механізмів роботи психіки в контексті професійної діяльності.

Вивчення загальної психології в межах підготовки бакалаврів спрямоване на реалізацію наступних **цілей**:

1) *навчально-когнітивної* – забезпечення ґрунтовної бази знань про природу психічного буття людини; вивчення філогенезу та онтогенезу психіки; розкриття взаємозв'язку між біологічним та соціальним у структурі особистості;

2) *науково-розвиваючої* – формування аналітичного мислення, здатність диференціювати психічні процеси, стани та властивості; розвиток навичок самостійної інтерпретації поведінкових актів та когнітивних стратегій;

3) *професійно-виховної* – плекання етичних стандартів майбутнього психолога, що базуються на принципах гуманізму, конфіденційності та поваги до гідності особистості; усвідомлення соціальної значущості психологічної

допомоги в умовах розбудови української державності та подолання сучасних соціокультурних викликів.

Вимоги до знань та умінь вступника охоплюють наступні **напрями**:

1. *Теоретичний базис* – засвоєння історії становлення психологічної думки від античності до сучасних шкіл (біхевіоризм, психоаналіз, гештальтпсихологія, гуманістична та когнітивна психологія).

2. *Категоріальний апарат* – вільне володіння поняттями «свідомість», «несвідоме», «діяльність», «спілкування», «особистість», «індивідуальність».

3. *Методологічна компетентність* – розуміння системи методів психологічного дослідження (спостереження, експеримент, тестування, праксиметричні методи).

4. *Аналіз психічних процесів* – глибоке знання когнітивної сфери (відчуття, сприймання, пам'ять, мислення, уява, увага) та емоційно-вольової регуляції.

5. *Соціально-психологічна детермінація* – вивчення впливу соціального середовища, малих та великих груп на формування ціннісних орієнтацій та життєвого шляху індивіда.

Зміст тем вступного випробування

Тема 1. Епістемологія та методологія загальної психології

Психологія як фундаментальна теоретична та прикладна наука в розгалуженій системі сучасного людинознавства, що визначає її тісний міждисциплінарний зв'язок з антропологією у контексті вивчення походження людини, соціологією через аналіз групових процесів та біологією як природничим підґрунтям життєдіяльності. Визначення об'єкта і предмета психології на сучасному етапі розвитку наукового знання, де психіка розглядається як системна властивість високоорганізованої матерії, що забезпечує активну взаємодію суб'єкта зі світом.

Складний історичний генезис уявлень про душу, що бере початок від античного періоду з його анімістичними та гілозоїстичними концепціями, проходить крізь механістичний підхід Нового часу, де людина розглядалася як

складний автомат, до становлення психології як самостійної експериментальної науки в лабораторії В. Вундта та подальшого переходу до сучасного когнітивізму, що зосереджується на інформаційних процесах переробки досвіду.

Природа психічного відображення як особливої, вищої форми життєдіяльності, що характеризується не просто дзеркальним копіюванням дійсності, а її активним моделюванням. Ключові властивості психіки, серед яких домінують активність суб'єкта у виборі стратегій поведінки, суб'єктивність образу як результат індивідуальної інтерпретації реальності та випереджальний характер побудови моделей майбутнього, що дозволяє організму готуватися до подій, які ще не відбулися.

Фізіологічне підґрунтя психіки, що базується на фундаментальній рефлекторній теорії І. Сеченова про детермінованість психічних актів та класичному вченні І. Павлова про вищу нервову діяльність як сукупність умовних і безумовних рефлексів. Концепція функціональних систем П. Анохіна як універсальна динамічна основа цілеспрямованої поведінки, що включає акцептор результату дії та зворотну аферентацію для корекції помилок у реальному часі. Складна нейродинаміка головного мозку, яка описує закономірності іррадіації та концентрації основних нервових процесів – збудження і гальмування в корі головного мозку, що забезпечує гнучкість та вибірковість психічної діяльності в мінливих умовах середовища.

Тема 2. Методологічний апарат та дослідницький інструментарій

Системний підхід як фундаментальна методологічна основа сучасних психологічних досліджень, що розглядає психіку як цілісну багаторівневу структуру, та детальна класифікація методів за Б. Ананьєвим, яка охоплює організаційні, емпіричні, способи обробки даних та інтерпретаційні методи.

Об'єктивні методи збору первинних даних, серед яких особливе місце посідає спостереження у його різноманітних формах, включаючи зовнішнє, включене, системне та лонгітюдне спостереження за вербальною і невербальною поведінкою особистості в природних та контрольованих умовах. Експеримент як провідний метод психологічної науки, що дозволяє виявляти причинно-

наслідкові зв'язки, та сутнісні відмінності між лабораторним експериментом у штучно створеному середовищі, природним експериментом у звичних умовах життєдіяльності та констатуючим або формувальним експериментом, спрямованим на активний розвиток чи трансформацію певних психічних якостей суб'єкта.

Специфіка психодіагностичного методу в структурі професійної діяльності психолога, що передбачає суворе дотримання процедури тестування, а також критичні вимоги до психометричних показників інструментарію, зокрема валідності, надійності, репрезентативності та стандартизації отриманих результатів.

Вербально-комунікативні методи безпосередньої та опосередкованої взаємодії, що включають масове анкетування для виявлення групових тенденцій, глибинне інтерв'ю для дослідження неусвідомлюваних мотивів та бесіду як професійно етичний діалог, спрямований на встановлення рапорту та збір анамнестичних даних.

Праксиметричні методи дослідження, які базуються на професійному аналізі продуктів діяльності людини, зокрема контент-аналізі текстів, інтерпретації малюнків та інших результатів творчості, а також біографічний метод як системне дослідження життєвого шляху особистості через призму її значущих подій та кризових періодів.

Математико-статистичні методи обробки кількісних показників, що включають дескриптивну статистику, кореляційний, факторний та регресійний аналіз, а також якісні методи інтерпретації отриманих психологічних даних для формулювання обґрунтованих наукових висновків і практичних рекомендацій.

Тема 3. Сенсорно-перцептивна організація особистості

Відчуття як початкова та найпростіша ланка когнітивного відображення окремих фізичних, хімічних чи механічних властивостей предметів і явищ навколишнього світу, а також внутрішніх станів організму, що виникають при безпосередньому впливі подразників на відповідні рецепторні зони. Психофізика відчуттів як наукова галузь, що досліджує кількісні закономірності між силою

зовнішнього стимулу та інтенсивністю суб'єктивного переживання, акцентуючи увагу на поняттях нижнього та верхнього абсолютних порогів, а також відносних порогів розрізнення чутливості. Складна динаміка чутливості аналізаторів, що проявляється через явища сенсорної адаптації як пристосування до тривалої дії подразника та сенсibiliзації як тимчасового або стійкого підвищення чутливості під впливом внутрішніх чи зовнішніх факторів, включаючи взаємодію органів чуття. Сприйняття (перцепція) як складний психофізіологічний процес формування цілісного, структурованого образу об'єкта в сукупності його властивостей, що виходить за межі простої суми окремих відчуттів. Фундаментальні властивості сприйняття, що забезпечують адекватність відображення дійсності, зокрема предметність як віднесеність образу до конкретного об'єкта, цілісність як внутрішній зв'язок частин, константність як стабільність параметрів образу при зміні умов спостереження та обов'язкова осмисленість, що передбачає включення об'єкта до певної категорії знань.

Феномен апперцепції як фундаментальна детермінація процесу сприйняття минулим досвідом, професійними знаннями, актуальними мотивами та ціннісними установками особистості, що робить перцептивний образ глибоко індивідуальним. Уявлення як вища, узагальнена форма чуттєвого відображення світу, яка виникає на основі відтворення минулого перцептивного досвіду без безпосереднього впливу об'єктів на органи чуття, виконуючи роль необхідної перехідної ланки від конкретних образів до абстрактно-логічного мислення. Розгалужена класифікація уявлень, що поділяються на репродуктивні образи, які є основою пам'яті та максимально точно відтворюють минуле, та творчі образи уяви, що передбачають активну трансформацію наявного досвіду для створення нових ідей та конструкцій майбутнього.

Тема 4. Психологія уваги та регуляція діяльності

Увага як особливий наскрізний психічний процес, що не має власного специфічного змісту, проте виступає необхідною умовою функціонування всієї пізнавальної сфери, забезпечуючи селективність свідомості, вибірковість сприйняття та цілеспрямовану спрямованість всієї психічної активності на певні

об'єкти чи види діяльності. Багатовимірні критерії класифікації видів уваги залежно від ступеня вольового зусилля, що включають мимовільну або реактивну увагу, яка виникає під впливом сили чи новизни зовнішнього стимулу, довільну або вольову увагу, що потребує свідомого фокусування та енергетичних затрат, а також післядовільну увагу, яка характеризується глибокою внутрішньою захопленістю діяльністю та зняттям свідомої напруги при збереженні високої продуктивності. Фундаментальні динамічні характеристики уваги, що визначають ефективність професійної праці психолога, зокрема сталість як здатність тривалий час утримувати фокус на об'єкті, обсяг як кількість одночасно сприйнятих елементів, здатність до розподілу уваги між кількома паралельними потоками інформації, а також швидкість переключення та природні коливання інтенсивності уваги.

Складний нейрофізіологічний фундамент уваги, що базується на безумовному орієнтувальному рефлексі (реакція «що таке?» за І. Павловим) як первинному біологічному механізмі виживання, а також визначальна роль ретикулярної формації стовбура мозку у підтримці оптимального тону кори головного мозку для забезпечення стану неспання та активності. Вчення про домінанту О. Ухтомського як стійке панівне вогнище збудження в центральній нервовій системі, яке не лише підпорядковує собі інші імпульси, а й виступає фізіологічним органом організації поведінки, спрямовуючи всі ресурси організму на розв'язання актуальної життєвої задачі.

Тема 5. Мислення та увага: вищі когнітивні функції

Мислення як найвища форма психічного відображення, що являє собою опосередковане мовою та узагальнене пізнання суттєвих зв'язків і закономірних відношень об'єктивної дійсності, які недоступні безпосередньому чуттєвому сприйманню. Складна структура інтелектуальної діяльності, що реалізується через базові розумові операції: аналіз як розчленування цілого на частини, синтез як об'єднання елементів у єдину структуру, порівняння для виявлення подібності та відмінності, абстрагування як тимчасове відволікання від несуттєвих ознак задля виокремлення головного, а також узагальнення як об'єднання об'єктів на

основі їхніх спільних істотних характеристик. Основні логічні форми мислення, у яких втілюється результат пізнання: поняття як відображення загальних ознак предметів, судження як висловлювання, що стверджує або заперечує певні зв'язки між явищами, та умовивід як вища форма логічного висновку, що дозволяє отримувати нові знання на основі вже існуючих положень.

Розгалужена типологія мислення залежно від засобів розв'язання задач, що охоплює генетично первинне наочно-дієве мислення, де маніпуляція здійснюється з реальними предметами, образне мислення, що оперує візуальними та слуховими схемами, і словесно-логічне мислення, яке базується на абстрактних конструктах та мовних символах. Класифікація за характером завдань та спрямованістю зусиль, що розрізняє теоретичне (наукове) мислення, спрямоване на встановлення загальних законів буття, та практичне (прикладне) мислення, орієнтоване на розв'язання конкретних життєвих чи професійних ситуацій у реальному часі. Уява як специфічний творчий процес створення принципово нових образів на основі глибокої трансформації та комбінування елементів минулого перцептивного досвіду, що забезпечує можливість планування та прогнозування результатів діяльності.

Специфіка нейрофізіологічних механізмів реалізації вищих когнітивних функцій, що базується на складній системній взаємодії першої сигнальної системи (чуттєві образи) та другої сигнальної системи (слово як «сигнал сигналів»), де мовленнєві центри кори головного мозку виконують інтегруючу роль у формуванні динамічних стереотипів та абстрактно-логічних ланцюгів.

Тема 6. Когнітивні механізми пам'яті

Пам'ять як складна інтегральна здатність особистості до активної фіксації, тривалого збереження та подальшого точного відтворення індивідуального досвіду, що забезпечує єдність і цілісність людської самосвідомості в часі. Складна функціональна структура процесів пам'яті, яка включає динаміку запам'ятовування (від мимовільного закарбовування до цілеспрямованого заучування), специфічні особливості збереження інформації у внутрішньому сховищі, багаторівневі механізми відтворення у формі впізнавання чи

згадування, а також об'єктивні закономірності забування як необхідного процесу звільнення когнітивного простору від неактуальних даних. Розгалужена класифікація видів пам'яті за часовим параметром її тривання, що виокремлює миттєву сенсорну пам'ять, короткочасну пам'ять з обмеженим обсягом, оперативну пам'ять для обслуговування поточної діяльності та практично необмежену довгочасну пам'ять.

Типологія пам'яті за характером психічної активності суб'єкта, що охоплює рухову пам'ять на координацію дій, емоційну пам'ять на пережиті стани, образну пам'ять (зорову, слухову, нюхову) та вищу словесно-логічну пам'ять, що оперує абстрактними поняттями та смисловими зв'язками. Феноменологія пам'яті та ефект Зейгарнік як фундаментальна психологічна закономірність, що описує значно вищий рівень та якість запам'ятовування перерваних або незавершених дій порівняно із завершеними діями, що пояснюється наявністю залишкового когнітивного напруження.

Глибокий теоретичний огляд провідних концепцій пам'яті, що включає біологічні теорії (дослідження генетичного коду пам'яті та біохімічних змін у нейронах, зокрема ролі РНК), а також класичні психологічні концепції, серед яких виділяються асоціативна теорія, що базується на зв'язках за суміжністю та подібністю, та гештальт-підхід, який наголошує на пріоритеті цілісних смислових структур (гештальтів) у процесах збереження інформації.

Тема 7. Мовлення та психолінгвістичні аспекти комунікації

Складне діалектичне співвідношення мови як об'єктивної, суспільно-історичної системи знаків і символів та мовлення як індивідуального, динамічного психологічного процесу реалізації мови в конкретних актах спілкування. Широка багатофункціональність мовлення в життєдіяльності особистості, що охоплює комунікативну функцію як засіб передачі та обміну інформацією, сигніфікативну функцію як здатність слова позначати предмети та поняття, експресивну функцію для безпосереднього вираження емоційних станів і суб'єктивних ставлень, а також регулятивну функцію, спрямовану на управління власною поведінкою та вплив на поведінку інших людей.

Розгалужена класифікація видів мовлення, що включає зовнішнє мовлення, яке реалізується в усній (діалогічній чи монологічній) та письмовій формах, а також специфічне внутрішнє мовлення, яке виступає прихованим інструментом мислення, характеризується фрагментарністю, предикативністю та є основою для внутрішнього планування дій. Психологічна структура процесу розуміння мовленнєвого повідомлення, що виходить за межі простого декодування знаків і передбачає глибокий аналіз ситуативного контексту, виявлення прихованого підтексту, мотивів мовця та індивідуальну суб'єктивну інтерпретацію смислів на основі власного тезаурусу.

Фундаментальна взаємодетермінація мовлення з розвитком загального та вербального інтелекту, де якісні характеристики мовленнєвої діяльності виступають індикатором когнітивної зрілості, а також роль мовлення як системотворчого фактору у структурі професійної діяльності, що забезпечує ефективність терапевтичного впливу та соціальної інтеграції особистості.

Тема 8. Психологічна структура та динаміка особистості

Складне та ієрархічне співвідношення базових категорій людинознавства, де «індивід» розглядається як одиничний представник біологічного виду з притаманними йому генотиповими властивостями, «особистість» – як системна якість, що набувається індивідом у соціокультурному середовищі в процесі діяльності та спілкування, а «індивідуальність» виступає як унікальне, неповторне поєднання біологічних та соціальних рис, що визначає самотність конкретної людини. Багатоаспектна психологічна структура особистості в межах різних наукових парадигм, зокрема динамічна функціональна структура К. Платонова з її чотирма підструктурами (біологічна зумовленість, досвід, форми відображення та спрямованість), класична психоаналітична модель З. Фрейда (Воно, Я, Над-Я) як баланс між інстинктами та соціальними нормами, а також гуманістична концепція А. Маслоу, де особистість розглядається через прагнення до самоактуалізації.

Спрямованість особистості як провідна характеристика, що являє собою складну систему мотивів, які орієнтують активність людини, включаючи

фундаментальні потреби (від фізіологічних до духовних у відомій ієрархії А. Маслоу), стійкі інтереси, глибокі переконання та цілісний світогляд як систему поглядів на світ і своє місце в ньому.

Самосвідомість як вищий рівень розвитку психіки та складна «Я-концепція», що виступає динамічною системою уявлень людини про саму себе (Я-реальне, Я-ідеальне, Я-дзеркальне), на основі якої будується її самооцінка та стратегія життєтворчості. Діяльність як специфічно людський, активний спосіб буття в світі, що має розгалужену психологічну структуру, яка включає усвідомлену мету як образ майбутнього результату, внутрішній мотив як спонукальну силу, а також гнучку систему дій та операцій, що забезпечують досягнення поставлених завдань у конкретних умовах.

Тема 9. Індивідуально-типологічні властивості особистості

Темперамент як фундаментальна формально-динамічна характеристика індивіда, що визначає швидкість, інтенсивність та емоційний тонус психічних процесів, базуючись на типах вищої нервової діяльності за І. Павловим, які класифікуються за силою, урівноваженістю та рухливістю нервових процесів збудження і гальмування. Відповідність фізіологічних типів класичним типам темпераменту – сангвінічному, холеричному, флегматичному та меланхолійному, що дозволяє прогнозувати динаміку працездатності та стресостійкості особистості.

Характер як складна сукупність стійких індивідуальних рис, що формуються в процесі соціалізації та знаходять свій вияв у цілісній системі ставлень особистості до оточуючого світу, праці, інших людей та самої себе. Глибоке розуміння поняття акцентуацій характеру як крайніх варіантів норми, при яких окремі риси надмірно підсилені, що зумовлює вибіркочувствитливість особистості до певних психогенних впливів при збереженні загальної адаптивності. Емоційна сфера особистості у всьому її різноманітті, що охоплює короточасні ситуативні емоції як відповідь на конкретні події, стійкі та предметні почуття, що складають духовний світ людини, а також бурхливі,

некеровані афекти, які супроводжуються вираженими вегетативними реакціями та звуженням свідомості.

Психологія стресу як неспецифічної реакції організму на вимоги середовища та специфічний стан фрустрації, що виникає в ситуації зіткнення з реальними або уявними перешкодами на шляху до значущої мети, вимагаючи активізації захисних механізмів або копінг-стратегій. Воля як вищий рівень довільної регуляції поведінки, що дозволяє людині свідомо долати зовнішні та внутрішні труднощі, включаючи складну психологічну структуру вольової дії: від усвідомлення мети та виснажливої ситуації боротьби мотивів до прийняття рішення та його безпосередньої реалізації. Формування базових вольових якостей особистості, таких як цілеспрямованість, рішучість, наполегливість та самовладання, що є необхідною передумовою успішної професійної самореалізації в галузі психології.

Тема 10. Соціально-психологічні виміри міжособистісних стосунків

Психологія спілкування як складний, багатогранний процес встановлення та розвитку контактів між людьми, що детермінується потребами спільної діяльності та охоплює три взаємопов'язані сторони: перцептивну як процес взаємного сприйняття та пізнання партнерами один одного, інтерактивну як безпосередню організацію сумісної діяльності та обмін діями, і комунікативну як змістовний обмін інформацією, ідеями та почуттями. Феномен міжособистісної сумісності як оптимального поєднання характеристик партнерів, що забезпечує успішність їхньої взаємодії на різних рівнях, зокрема на гомеостатичному рівні, що базується на психофізіологічній відповідності темпераментів, та вищому ідеологічному рівні, який передбачає спільність ціннісних орієнтацій, переконань та соціальних установок особистості.

Психологія конфлікту як специфічна форма взаємодії, що виникає внаслідок зіткнення протилежних цілей чи інтересів, та детальний аналіз структури конфліктної ситуації, її динаміки від передконфліктної стадії до стадії завершення, а також вибір оптимальної стратегії подолання протиріч за класичною моделлю К. Томаса, що включає суперництво, співпрацю, компроміс,

уникнення та пристосування. Психологія груп як самостійний напрям дослідження закономірностей функціонування людських спільнот, що розкриває динамічні процеси у малих контактних групах та специфіку масових явищ у великих соціальних групах, включаючи формування соціально-психологічного клімату колективу як інтегрального показника стану міжособистісних стосунків та задоволеності спільною працею.

Фундаментальні феномени лідерства та керівництва в системі групового управління, де лідерство розглядається як стихійний психологічний процес впливу, а керівництво як офіційно закріплена функція адміністрування. Порівняльний аналіз класичних стилів управління, що охоплює жорсткий авторитарний, колегіальний демократичний та пасивний ліберальний стилі, а також огляд сучасних теорій лідерства, що базуються на харизматичних якостях, ситуативних чинниках чи функціональних потребах групи у досягненні поставленої мети.

Методичні вказівки щодо вступного випробування

Вступникам рекомендується звернути особливу увагу на те, що онлайн-тестування вимагає не лише репродуктивного відтворення визначень, а й здатності ідентифікувати теоретичні положення у прикладних завданнях. Оцінюванню підлягає вміння логічно аналізувати умови тестового завдання, демонструвати науковий світогляд та розуміння етичного кодексу психолога через вибір правильних стратегій професійної поведінки.

Для успішного складання іспиту в дистанційному режимі вступникам рекомендується:

1. Системно опрацювати першоджерела та навчальну літературу. Особливу увагу слід приділити глосарію термінів, оскільки тестова база побудована на чіткому науковому тезаурусі сучасної психології.

2. Аналізувати взаємозв'язок психічних феноменів. При виборі відповіді важливо розуміти кореляцію між різними процесами (наприклад, як обсяг уваги

детермінує якість короткочасного запам'ятовування або як зміна провідної діяльності формує вікові новоутворення).

3. Володіти науковою термінологією. Необхідно чітко диференціювати схожі поняття, уникаючи побутових чи життєвих трактувань, які часто виступають у ролі «дистракторів» (хибних варіантів) у тестах.

4. Планувати свій час на відповіді. Оскільки на виконання 30 завдань відведено 90 хвилин, вступник має розподіляти час так, щоб приділити більше уваги складним аналітичним питанням.

4.2. Блок Б – дисципліни професійної підготовки

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ВІКОВА ПСИХОЛОГІЯ»

Анотація

Дисципліна «Вікова психологія» є невід'ємним складником професійної підготовки, що розкриває закономірності психічного розвитку людини, механізми переходу від одного вікового етапу до іншого та специфіку формування особистості в онтогенезі.

Метою вступного випробування є верифікація рівня готовності вступників до розуміння вікових особливостей індивіда, здатності орієнтуватися в етапах життєвого шляху та опанування інструментарію для роботи з різними віковими категоріями в контексті майбутньої професійної діяльності.

Вивчення вікової психології в межах підготовки бакалаврів спрямоване на реалізацію наступних **цілей**:

1) *навчально-когнітивної* – забезпечення фундаментальної бази знань про провідні види діяльності, новоутворення та сенситивні періоди на кожному етапі розвитку; вивчення факторів, що детермінують психічний розвиток особистості від народження до пізньої дорослості;

2) *науково-розвиваючої* – формування здатності аналізувати вікові кризи та механізми їх подолання; розвиток навичок диференціації нормативного та

розвитку, що відхиляється від норми на різних вікових етапах; опанування методів вікової діагностики.

3) *професійно-виховної* – плекання поваги до індивідуального темпу розвитку кожної особистості; усвідомлення етичної відповідальності психолога при роботі з дітьми, підлітками та дорослими; розуміння ролі психологічної підтримки у забезпеченні гармонійного розвитку людини в сучасних соціокультурних умовах.

Вимоги до знань та умінь вступника охоплюють наступні **напрями**:

1. Теоретико-методологічний базис – знання основних концепцій вікової періодизації та розуміння рушійних сил психічного розвитку.

2. Категоріальний апарат – вільне володіння поняттями «онтогенез», «соціальна ситуація розвитку», «провідна діяльність», «психологічне новоутворення», «вікова криза».

3. Діагностична компетентність – розуміння специфіки застосування методів спостереження, експерименту та тестування залежно від віку піддослідного.

4. Аналіз етапів онтогенезу – глибоке знання особливостей розвитку від раннього дитинства до періоду геронтогенезу, зокрема специфіки готовності до школи, підліткового самовизначення та зрілості особистості.

5. Психологія міжособистісної взаємодії – вивчення ролі спілкування, сім'ї та освітнього середовища у формуванні світогляду індивіда на різних вікових стадіях.

Зміст тем вступного випробування

Тема 1. Загальна характеристика вікової психології як науки

Об'єкт та предмет вікової психології як фундаментальної галузі психологічного знання, що зосереджена на дослідженні онтогенетичного розвитку психічних процесів та психологічних якостей особистості, що змінюються протягом усього життя, а також ключові теоретичні та практичні задачі, спрямовані на виявлення закономірностей, механізмів та темпів

психічного розвитку на різних вікових етапах. Методологічні принципи вікової психології, серед яких визначальними є принцип детермінізму, що вказує на зумовленість психічних змін біологічними та соціальними факторами, принцип єдності свідомості та діяльності, а також принцип системності, що дозволяє розглядати віковий розвиток як цілісний і неперервний процес трансформації особистості.

Розгалужена система методів вікової психології, яка включає як загальнонаукові методи спостереження та експерименту (лабораторного та природного), так і специфічні стратегії дослідження, зокрема метод «поперечних зрізів» для порівняння різних вікових груп та лонгітюдний метод для тривалого вивчення розвитку однієї і тієї ж групи осіб, а також метод моделювання та допоміжні методики анкетування, тестування і аналізу продуктів діяльності. Тісні міждисциплінарні зв'язки вікової психології з іншими науками про людину, зокрема з загальною психологією, що дає знання про базові психічні функції, педагогікою для розробки ефективних стратегій навчання, біологією та генетикою для розуміння спадкових передумов розвитку, а також соціологією та етнопсихологією, що розкривають вплив культурного середовища на становлення індивіда.

Історичний генезис виникнення і розвитку вікової психології від перших емпіричних спостережень за розвитком дитини до формування самостійної наукової дисципліни на межі XIX–XX століть під впливом ідей еволюціонізму, а також огляд класичних та сучасних теорій психічного розвитку, що заклали підґрунтя для сучасної вікової періодизації та розуміння рушійних сил онтогенезу.

Тема 2. Загальні закономірності психічного розвитку особистості. Періодизація вікового розвитку. Кризи розвитку особистості

Цілісне поняття про психічний розвиток як складний процес кількісних та якісних трансформацій у психіці людини, що характеризується незворотністю та певною спрямованістю. Загальні закономірності психічного розвитку індивіда, такі як нерівномірність, кумулятивність, диференціація та інтеграція психічних

функцій, а також складне співвідношення біологічного (спадковість, дозрівання мозку) і соціального (виховання, культурне середовище) факторів у становленні особистості. Ключові детермінанти психічного розвитку, що включають активність самої особистості та роль провідної діяльності у кожному віковому періоді. Теоретичні погляди на взаємозв'язок учіння і розвитку, зокрема підхід Ж. Піаже про спонтанне дозрівання інтелекту та концепція Г. С. Костюка про провідну роль навчання, що стимулює розвиток психічних структур.

Аналіз специфічних станів, таких як порушення психічного розвитку (дизонтогенез), та феномен гетерохронії, що проявляється через акселерацію (прискорення темпів розвитку) або ретардацію (його затримку). Загальна характеристика вікових криз як необхідних переломних етапів, що супроводжуються зміною соціальної ситуації розвитку та появою вікових новоутворень. Основні наукові підходи до класифікації періодів розвитку людини: біогенетичний підхід, що базується на теорії рекапітуляції С. Холла про повторення онтогенезом етапів філогенезу, та теорія дозрівання А. Гезела, яка акцентує увагу на біологічному графіку росту організму. Концепція А. Валлона про генетичний зв'язок емоцій та рухів, а також психодинамічний підхід З. Фрейда, що висвітлює стадії психосексуального розвитку.

Епігенетична концепція Е. Еріксона, яка розглядає розвиток Еґо через подолання психосоціальних криз протягом усього життєвого циклу, та культурно-історична концепція Л. Виготського і його послідовників (зокрема Г. С. Костюка), що висувають на перший план роль соціальних знаків та зону найближчого розвитку. Когнітивістський напрям, представлений періодизацією інтелектуального розвитку дитини Ж. Піаже від сенсомоторної стадії до формальних операцій. Рівні та стадії морального розвитку особистості за Л. Кольбергом, що описують еволюцію етичних суджень від орієнтації на покарання до універсальних принципів совісті. Завершує розгляд персонологічний підхід до вікового розвитку в працях А. Маслоу та К. Роджерса, де ключовим вектором онтогенезу проголошується прагнення особистості до самоактуалізації та реалізації свого унікального потенціалу.

Тема 3. Психологія пренатального розвитку та психічного розвитку немовляти

Комплексна психологічна характеристика розвитку людини у пренатальний (внутрішньоутробний) та натальний (процес народження) періоди, де особлива увага приділяється психофізіологічній єдності системи «мати-дитина». Специфічні умови розвитку психіки у пренатальний період, включаючи вплив емоційного стану матері, стрес-факторів та тератогенів на формування нейронних мереж плоду. Психічні прояви людини до народження, що виражаються у рухових реакціях, здатності до елементарного навчання, розрізненні звукових та смакових стимулів. Психологічні особливості натального періоду як першого екзистенційного досвіду людини та його вплив на подальшу адаптивність.

Фаза новонародженості як перехідний етап між внутрішньоутробним та позаутробним життям, де ключову роль відіграють безумовні рефлексії (смоктальний, хапальний, захисні) та їхнє фундаментальне значення для виживання і подальшого розвитку довільних рухів. Криза новонародженості як результат різкої зміни середовища існування та виникнення першої соціальної потреби – потреби у спілкуванні. Поява комплексу поживлення як першого цілісного акту спілкування та сензитивного індикатора нормативного психічного розвитку дитини.

Специфічні анатомофізіологічні особливості розвитку немовляти, зокрема інтенсивне дозрівання кори головного мозку та аналізаторних систем. Динамічний розвиток емоційної сфери у немовлят від елементарних реакцій задоволення-незадоволення до диференційованих емоцій радості, страху та гніву. Поступовий розвиток пізнавальних процесів і моторики, що виявляється у вдосконаленні маніпуляцій з предметами, формуванні перцептивних дій та підготовці до мовленнєвої активності.

Криза першого року життя як переломний момент, пов'язаний із набуттям автономності (ходіння) та розвитком перших автономних слів. Функціонування соціальної системи «Немовля-Дорослий» (ситуація «Ми»), де спілкування з

дорослим виступає провідною діяльністю та визначальним фактором розвитку емоційного інтелекту і базової довіри до світу. Огляд критичних аспектів раннього материнства, зокрема феномен девіантного материнства та вплив післяпологової депресії на порушення емоційного зв'язку з дитиною, що може призвести до явищ госпіталізму та депривації.

Тема 4. Психічний розвиток дитини в ранньому віці

Комплексний аналіз анатомо-фізіологічних передумов психічного розвитку в ранньому дитинстві, що характеризується інтенсивним дозріванням кори головного мозку, вдосконаленням нервових зв'язків та зміцненням опорно-рухового апарату. Предметно-маніпулятивна діяльність як провідна діяльність у ранньому дитинстві, спрямована на засвоєння суспільно вироблених способів використання предметів та розвиток ручних операцій. Стрімкий розвиток рухових навичок, де ключову роль відіграє оволодіння прямоходінням, що докорінно змінює взаємодію дитини з простором, забезпечує її автономність від дорослого та стимулює пізнавальну активність. Когнітивний розвиток у цей період, що проявляється через перехід від наочно-дієвого до елементів наочно-образного мислення та формування сенсорних еталонів сприйняття.

Інтенсивний розвиток мовлення, що трансформується з пасивного розуміння в активну експресивну форму, стаючи головним засобом комунікації та інструментом регуляції поведінки. Теоретичний огляд ігрової діяльності, зокрема виникнення перших процесуальних ігор, що готують дитину до переходу до сюжетно-рольової гри, та аналіз концепцій Д. Ельконіна про соціальну природу дитячої гри. Соціальні аспекти розвитку дитини, що включають розширення кола спілкування, формування перших прихильностей поза сім'єю та засвоєння елементарних норм поведінки в групі однолітків.

Центральні новоутворення періоду, серед яких виділяються виникнення особистої дії та феномен «гордості за власні досягнення», що свідчать про якісні зміни в психіці. Поступове формування самосвідомості дітей раннього віку, що проходить шлях від впізнавання себе в дзеркалі до вживання займенника «Я» та виокремлення себе як суб'єкта діяльності. Криза трьох років як закономірний

етап розвитку, що характеризується відомим «семизір'ям» симптомів (негативізм, упертість, норовливість, свавілля, протест-бунт, деспотизм, знецінювання) та виражає прагнення дитини до незалежності під гаслом «Я сам!».

Тема 5. Особливості психічного розвитку в дошкільному віці

Комплексний аналіз анатомо-фізіологічних передумов психічного розвитку в дошкільному віці, що характеризується подальшим функціональним удосконаленням нервової системи, розвитком дрібної моторики рук та активним формуванням лобних відділів кори головного мозку, відповідальних за довільну регуляцію поведінки. Сюжетно-рольова гра як провідна діяльність дошкільників, у процесі якої дитина моделює систему людських стосунків, засвоює соціальні норми та розвиває здатність діяти у внутрішньому плані уяви. Своєрідність соціальної ситуації розвитку дошкільника, що полягає у виході дитини за межі сімейного кола у світ ширших суспільних зв'язків, де дорослий виступає як носій соціальної ролі та взірць для наслідування.

Глибока трансформація та особливості розвитку пізнавальної сфери дошкільнят, що проявляються у переході від наочно-образного до елементів логічного мислення, розвитку довільної пам'яті та виникненні творчої уяви. Специфічні види діяльності дошкільника, зокрема зображальна та конструктивна діяльність, що сприяють розвитку аналітико-синтетичних здібностей та формуванню цілісного образу світу. Феномен егоцентричної мови як перехідного етапу від зовнішнього до внутрішнього мовлення, що виконує важливу функцію планування та регулювання поточної діяльності дитини.

Цілісний розвиток особистості та самосвідомості дошкільника, що включає диференціацію самооцінки, усвідомлення своїх станів та виникнення первинних етичних інстанцій. Центральні новоутворення дошкільного віку, серед яких ключове місце посідає внутрішня позиція особистості та супідрядність мотивів, де безпосередні бажання починають підпорядковуватися свідомо прийнятим цілям і моральним нормам. Криза семи років як перехідний

період, що характеризується втратою дитячої безпосередності, виникненням «симптоматики кривляння» та усвідомленням внутрішнього світу почуттів.

Психологічна готовність дитини до навчання у школі як багатокomпонентне утворення, що охоплює інтелектуальний розвиток, волюву зрілість, мотиваційну готовність (бажання вчитися) та соціально-психологічну спроможність прийняти нову позицію школяра.

Тема 6. Характеристика психічного розвитку дитини молодшого шкільного віку

Цілісний аналіз анатомо-фізіологічних особливостей дитини молодшого шкільного віку, що характеризується відносним уповільненням темпів росту тіла при інтенсивному функціональному розвитку нервової системи, окостенінням скелета кисті (що критично для письма) та завершенням морфологічного дозрівання мозкових структур, відповідальних за програмування та контроль складної поведінки. Соціальні детермінанти розвитку дитини в цей період, що визначаються радикальною зміною соціальної ситуації розвитку – переходом від гри до систематичного навчання, набуттям нового суспільного статусу «школяра» та появою нових обов'язків перед суспільством у формі навчальних вимог. Навчальна діяльність як провідна діяльність у початковій школі, спрямована на засвоєння наукових понять та розвиток теоретичного ставлення до дійсності, що супроводжується формуванням навчальної мотивації та вміння вчитися.

Глибока трансформація та особливості розвитку пізнавальних процесів, де головною тенденцією стає їх інтелектуалізація та набуття ознак довільності й опосередкованості, зокрема перехід від механічного до логічного запам'ятовування та від мимовільної до стійкої довільної уваги. Поява та активне становлення абстрактно-логічного мислення, що дозволяє дитині оперувати поняттями, встановлювати внутрішні зв'язки між явищами та оволодівати операціями класифікації, серіації та збереження кількості. Стрімкий розвиток самосвідомості дитини молодшого шкільного віку, що включає диференціацію

«Я-реального» та «Я-ідеального», формування академічної самооцінки та виникнення почуття компетентності як центрального новоутворення віку.

Процес багатовимірної адаптації дитини до школи, що охоплює фізіологічне пристосування до режиму, соціальну адаптацію до колективу однолітків та психологічне прийняття вимог вчителя. Феномен початкової шкільної дезадаптації, її основні ознаки (зниження успішності, порушення поведінки, соматичні скарги), типові вияви у формі шкільної тривожності та дієві психолого-педагогічні способи корекції через створення ситуації успіху. Актуальна проблема гіперактивності дитини (синдром дефіциту уваги та гіперактивності), що потребує спеціальної організації навчального простору, врахування специфіки нейродинаміки та тісної взаємодії психолога з батьками і педагогами для мінімізації негативних наслідків у навчанні.

Тема 7. Особливості психічного розвитку в підлітковому віці

Цілісний аналіз кризи підліткового віку як глобальної перебудови всієї психічної структури індивіда, що знаменує перехід від дитинства до дорослості та супроводжується якісними змінами в самосвідомості. Провідні концептуальні підходи до розуміння підліткової кризи, що включають біологізаторські теорії (акцент на гормональному вибуху), соціологізаторські концепції (вплив соціальних очікувань) та інтегративний підхід Л. Виготського, який розглядає кризу як результат розриву між новими потребами підлітка та застарілими формами стосунків із дорослими. Глибока анатомо-фізіологічна перебудова організму, зокрема інтенсивний ріст скелета, статеве дозрівання («пубертатний стрибок») та зміна нейроендокринного балансу, що безпосередньо зумовлює підвищену втомлюваність, емоційну лабільність та специфіку психічного розвитку в цей період.

Радикальна зміна соціальної ситуації розвитку, де підліток прагне вийти за межі контролю сім'ї та знайти своє місце в ширшому соціумі, та інтимно-особистісне спілкування як провідний вид діяльності, що забезпечує засвоєння норм людських взаємин. Вирішальне значення групи ровесників у психічному розвитку підлітка, де однолітки стають головним референтом для порівняння,

джерелом емоційної підтримки та простором для експериментування з соціальними ролями. Складна динаміка та особливості спілкування підлітків з дорослими, що часто характеризуються конфліктністю через «почуття дорослості» підлітка та небажання дорослих змінювати авторитарний стиль виховання на егалітарний.

Багатогранний процес формування особистості підлітка, де центральним новоутворенням стає особистісне самовизначення та розвиток самосвідомості через пошук відповіді на питання «Хто я?». Динаміка самооцінки підлітка, яка стає більш диференційованою, але водночас вразливою до зовнішніх оцінок, та формування «Я-концепції» як цілісної системи уявлень про свої якості. Специфічні прояви пізнавальних процесів у підлітковому віці, що характеризуються остаточним становленням гіпотетико-дедуктивного мислення, інтелектуалізацією сприйняття та розвитком вибіркової, критичної уваги. Огляд деструктивних шляхів проходження кризи та соціальні девіації підлітків, зокрема делінквентна поведінка (порушення правових норм), різні форми адиктивної поведінки (залежність від психоактивних речовин чи гаджетів), а також реакції емансипації, що виявляються у втечах з дому як крайній формі протесту проти нерозуміння з боку мікросоціального оточення.

Тема 8. Психологія юнацтва

Комплексний аналіз класичних та сучасних теорій юнацтва, що охоплюють біологізаторські підходи, зосереджені на завершенні процесів дозрівання організму, психоаналітичні концепції, що розглядають цей період через призму досягнення психосексуальної ідентичності та остаточної автономії від батьківських фігур, а також соціологізаторські теорії, що акцентують увагу на соціальній інкорпорації та прийнятті дорослих ролей. Остаточне становлення фізіологічної зрілості людини, що характеризується стабілізацією гормонального фону, завершенням формування скелета та досягненням піку функціональних можливостей сенсорних і рухових систем. Динамічний розвиток соціальної зрілості юнаків, що виявляється у здатності до самостійного

прийняття рішень, готовності нести відповідальність за власні вчинки та усвідомленому виборі життєвої стратегії.

Специфічні особливості спілкування юнаків, що набуває глибини та вибірковості, трансформуючись із групової підліткової взаємодії в інтимно-довірче спілкування, спрямоване на розкриття внутрішнього світу особистості. Гостра проблема конфлікту поколінь у сучасному динамічному світі та пошук ефективних психологічних механізмів налагодження міжпоколінної наступності через діалог, взаємоповагу та трансляцію культурних смислів. Психологічна природа дружби і любові у юнацькому віці як вищих форм міжособистісної інтимності, що стають школою самопізнання та самовіддачі, формуючи здатність до глибокої емоційної прихильності.

Професійне самовизначення індивіда як центральний варіант провідного виду діяльності у юнацькому віці, що передбачає не лише вибір конкретного фаху, а й побудову цілісного образу професійного майбутнього («Я-професійне») та оцінку власних ресурсів для його досягнення. Процес активного формування світогляду юнаків як інтегральної системи поглядів на природу, суспільство та людину, що виступає внутрішнім регулятором поведінки та основою життєвої позиції. Моральний розвиток людини в юнацькому віці, що характеризується переходом до автономної моралі, усвідомленням універсальних етичних принципів та формуванням стійких ціннісних орієнтацій.

Аналіз кризи 17-ти років (криза переходу до дорослості), її багатофакторна детермінація, пов'язана з необхідністю вибору життєвого шляху, соціальними очікуваннями та страхом перед невідомістю, а також типові вияви кризи у формі підвищеної тривожності чи апатії та конструктивні шляхи її подолання через саморефлексію та підтримку значимих дорослих. Специфічні психологічні особливості студентства як особливої соціальної групи, що характеризується напруженою інтелектуальною працею, активним професійним становленням, високою соціальною мобільністю та формуванням специфічної субкультури в умовах університетського середовища.

Тема 9. Психологія дорослої людини

Акмеологія як прогресивна галузь наукового знання, що вивчає закономірності та механізми досягнення людиною вершин свого професійного, особистісного та духовного розвитку. Складна вікова періодизація дорослості, що охоплює етапи ранньої, середньої та пізньої зрілості, кожен з яких має власні завдання розвитку та специфічні психологічні новоутворення. Фізіологічний розвиток людини у середньому віці, що характеризується відносною стабільністю біологічних функцій при поступовій появі перших ознак інволюції та необхідністю свідомої підтримки фізичного ресурсу організму. Особливості динаміки та розвитку психічних пізнавальних процесів у період дорослості, де на зміну швидкості обробки інформації приходять прагматичність мислення, глибина суджень та високий рівень професійної експертності. Своєрідність соціальної ситуації розвитку дорослого, що полягає у максимальній відповідальності за себе, власну сім'ю та результати професійної праці в умовах активної включеності у суспільні відносини.

Психосоціальний розвиток у період ранньої дорослості, спрямований на остаточну емансипацію від батьківської родини та пошук власної ідентичності в межах нових соціальних структур. Процес встановлення глибоких близьких стосунків як провідна потреба періоду, що забезпечує подолання почуття ізоляції та формування здатності до інтимності й тривалої прихильності. Психологічні особливості міжособистісних стосунків дорослих, що базуються на паритетності, взаємоповазі та здатності до конструктивного розв'язання конфліктів. Динаміка сімейних ролей зрілої людини та психологія батьківства як складної діяльності, що вимагає переосмислення власних цінностей та формування готовності до передачі досвіду наступним поколінням.

Професійна діяльність як провідна сфера самореалізації дорослого, що забезпечує не лише матеріальний добробут, а й почуття соціальної затребуваності та особистісного росту. Поняття професійного циклу, що включає етапи входження в професію, адаптації до вимог середовища та поступового набуття професійної майстерності. Природна зміна системи професійних цінностей з віком, де на зміну кар'єрному амбіціонізму часто приходять

прагнення до стабільності, наставництва та змістовності праці. Гостра проблема професійного вигорання як результат тривалого емоційного виснаження та деформації ставлення до роботи, що потребує впровадження ефективних технік психологічної саморегуляції та профілактики.

Цілісна система цінностей дорослого, що стає внутрішнім стрижнем особистості та дозволяє здійснювати свідомий життєвий вибір у складних ситуаціях. Психологічне прийняття свого віку як необхідна умова збереження ментального здоров'я та гармонійного проходження життєвого шляху. Криза середнього віку («криза середини життя») як болісний, але необхідний етап переоцінки досягнутого, корекції життєвих планів та пошуку нових смислів існування перед обличчям обмеженості часового ресурсу.

Тема 10. Психологія пізньої дорослості та старіння

Сучасні психологічні уявлення про старіння і старість як про складний, багатовимірний і неминучий етап людського буття, що характеризується не лише процесами біологічної інволюції, а й можливостями для глибокого духовного зростання та переосмислення життєвих здобутків. Розмежування видів старіння, де біологічне старіння відображає морфологічні та функціональні зміни в організмі, психічне старіння визначає динаміку суб'єктивного самосприйняття та адаптацію психіки до нових умов, а соціальне старіння фіксує зміну статусу особистості, вихід на пенсію та трансформацію соціальних очікувань. Специфічні особливості перебігу психічних процесів у людей літнього віку, що виявляються у певному сповільненні сенсомоторних реакцій, зниженні обсягу оперативної пам'яті при збереженні високого рівня кристалізованого інтелекту та здатності до мудрих, зважених суджень. Явище гетерохронності старіння як нерівномірності занепаду різних функцій, що дозволяє людині тривалий час зберігати працездатність та інтелектуальну активність за рахунок компенсаторних механізмів.

Психосоціальний розвиток у літньому віці, де центральним завданням стає досягнення еґо-інтеграції (цілісності «Я») та уникнення відчаю від усвідомлення скінченності життя. Психологічний феномен «щасливої старості» як результат

успішної адаптації до вікових змін, прийняття власного минулого без жалю та збереження активного інтересу до світу. Дослідження феномена довгожителства, що аналізує комплексні причини тривалої життєдіяльності (генетичні, екологічні, стильові), особливості когнітивного збереження та стабільно високий рівень психологічного самопочуття таких людей. Система всебічної допомоги людям літнього віку, що охоплює медико-соціальний супровід, психологічну підтримку в подоланні самотності та створення умов для соціальної інклюзії.

Глибокі психологічні аспекти смерті і помирання, що включають аналіз стадій переживання горя за Е. Кюблер-Росс та допомогу в досягненні фінального прийняття неминучості кінця. Суттєвий вплив культурно-детермінованих соціальних установок на ставлення до людей літнього віку, де в одних культурах панує геронтократія і глибока пошана, а в інших – культ молодості та ейджизм. Огляд провідних соціо-психологічних теорій: теорія відлучення або «виходу з гри», що припускає природне розірвання зв'язків між літньою людиною і суспільством; теорія модернізації, що пояснює зниження статусу старих людей стрімким розвитком технологій; та підхід Дж. Мід, що акцентує увагу на символічній взаємодії та важливості збереження значущих соціальних ролей до кінця життя.

Методичні вказівки щодо вступного випробування

Вступникам рекомендується звернути особливу увагу на здатність не лише репродуктивно відтворювати дефініції вікових періодів, а й ідентифікувати теоретичні положення у формі конкретних прикладів з професійного досвіду, педагогічної практики або соціальної взаємодії, представлених у тестових завданнях. Оцінюванню підлягає вміння логічно аналізувати структуру тестового питання, демонструвати цілісний науковий світогляд щодо онтогенезу людини та розуміння етичного кодексу психолога при роботі з різними віковими групами в умовах обмеженого часу на відповідь.

Для успішного складання іспиту в онлайн-форматі вступникам рекомендується:

1. Опрацювати першоджерела та сучасні навчальні посібники, що розкривають динаміку психічного розвитку, для формування стійкої когнітивної бази, необхідної для швидкого розпізнавання правильних відповідей.

2. Розуміти взаємозв'язок різних понять, явищ чи процесів (наприклад, як зміна провідного виду діяльності детермінує формування центральних психологічних новоутворень), що дозволить успішно розв'язувати тести на встановлення логічних відповідностей.

3. Вільно оперувати науковим тезаурусом сучасної психології, включаючи терміни вікової періодизації, сенситивності та соціальної ситуації розвитку, щоб уникати помилок при виборі дистракторів (схожих, але невірних варіантів).

4. Аналізувати вплив соціального середовища на формування особистості, враховуючи специфіку взаємодії індивіда з малими та великими групами на різних етапах життєвого шляху, що є критично важливим для блоку завдань з соціальної психології розвитку.

5. Бути готовим до розв'язання практико-орієнтованих тестів, що містять описи вікових закономірностей, кризових явищ або особливостей пізнавальної сфери у професійній діяльності чи повсякденному житті.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ПСИХОЛОГІЯ СПІЛКУВАННЯ»

Анотація

Дисципліна «Психологія спілкування» є засадничим компонентом професійної підготовки, що розкриває психологічну природу міжособистісної взаємодії, механізми взаєморозуміння, стратегії подолання комунікативних деструкцій та етичні виміри професійного діалогу.

Метою вступного випробування є верифікація рівня готовності вступників до розуміння феноменології спілкування, здатності аналізувати комунікативні

процеси та опанування інструментарію для побудови ефективної взаємодії в контексті майбутньої професійної діяльності психолога.

Вивчення психології спілкування в межах підготовки бакалаврів спрямоване на реалізацію наступних **цілей**:

1) *навчально-когнітивної* – забезпечення фундаментальної бази знань про структуру, функції та рівні спілкування; вивчення вербальних і невербальних засобів передачі інформації; дослідження соціально-психологічних аспектів перцепції та інтеракції;

2) *науково-розвиваючої* – формування здатності диференціювати види та стилі спілкування; розвиток навичок аналізу комунікативних бар'єрів та механізмів психологічного впливу; опанування методології дослідження міжособистісних стосунків у малих та великих групах;

3) *професійно-виховної* – плекання комунікативної толерантності та емпатії; усвідомлення етичної відповідальності психолога за результати впливу на особистість; розуміння ролі конструктивного спілкування у забезпеченні психологічного добробуту та розв'язанні конфліктів у сучасному цифровому суспільстві.

Вимоги до знань та умінь вступника охоплюють наступні **напрями**:

1. Теоретико-методологічний базис – знання основних підходів до вивчення спілкування як наукової категорії та розуміння його ролі у структурі діяльності особистості.

2. Категоріальний апарат – вільне володіння поняттями «комунікація», «інтеракція», «соціальна перцепція», «емпатія», «комунікативний бар'єр», «маніпуляція», «трансакція».

3. Діагностична компетентність – розуміння специфіки застосування вербально-комунікативних методів (інтерв'ю, бесіда, анкетування) та технік аналізу групової динаміки.

4. Аналіз комунікативних процесів – глибоке знання механізмів активного слухання, особливостей віртуальної комунікації та специфіки професійної взаємодії у системі «людина-людина».

5. Психологія конфліктної взаємодії – вивчення природи конфліктів, їх структури та опанування стратегій поведінки у складних міжособистісних ситуаціях

Зміст тем вступного випробування

Тема 1. Особистість як активний суб'єкт комунікативного процесу

Цілісне визначення об'єкта та предмета психології спілкування як самостійної галузі психологічного знання, що досліджує закономірності, механізми та структуру міжособистісної взаємодії, а також психологічні аспекти обміну інформацією та взаєморозуміння між суб'єктами. Спілкування як складний, багатогранний та багаторівневий процес, що інтегрує в собі пізнання іншої людини, організацію сумісної діяльності, формування міжособистісних стосунків та трансляцію соціокультурного досвіду. Центральна роль категорії «Я-концепції» у комунікативній взаємодії, що виступає як складна динамічна система уявлень особистості про себе, яка детермінує вибір стратегій спілкування, рівень відкритості та інтерпретацію повідомлень партнера.

Розгалужена класифікація та детальний аналіз основних функцій спілкування, де інформаційна функція забезпечує прийом і передачу відомостей, регулятивна функція спрямована на управління поведінкою партнерів та координацію їхніх зусиль, а афективна функція відповідає за трансформацію емоційних станів та задоволення потреби в емоційному контакті й підтримці. Дослідження психологічних меж особистості в комунікації як необхідної умови збереження індивідуальної автономії та психічного здоров'я, що дозволяє суб'єкту регулювати інтенсивність контактів та захищати власний внутрішній світ від небажаних втручань. Феномен самотності як специфічний соціально-психологічний стан, що виникає внаслідок дефіциту чи незадовільної якості міжособистісних зв'язків, та аналіз відмінностей між вимушеною ізоляцією, болісним відчуттям відчуженості та позитивним досвідом самотності як ресурсу для саморефлексії та творчого розвитку особистості.

Тема 2. Системна характеристика та структура спілкування

Класична трискладова структура спілкування, що розглядається як нерозривна єдність трьох взаємопов'язаних сторін: комунікативної, яка полягає в обміні інформацією між індивідами, що спілкуються; інтерактивної, що передбачає організацію взаємодії та координацію спільних дій; та перцептивної, яка включає процес сприйняття, пізнання та встановлення взаєморозуміння між партнерами по спілкуванню. Багаторівневий характер комунікативної взаємодії, що аналізується через призму рівнів спілкування за Б. Ломовим (макро-, мезо- та мікрорівні) та ієрархію трансакцій за Е. Берном у межах трансакційного аналізу, де виокремлюються позиції «Дитини», «Батька» та «Дорослого», що визначають характер і продуктивність діалогу.

Різноманітність стратегій міжособистісної взаємодії, серед яких ключовими є стратегія співпраці, спрямована на конструктивне розв'язання спільних завдань, та стратегія суперництва, орієнтована на домінування й досягнення власних цілей за рахунок інтересів партнера, а також відповідні тактичні прийоми реалізації цих стратегій у конкретних ситуаціях (переконання, навіювання, маніпуляція). Розгалужена система вербальних засобів, що базується на використанні мови як універсального знакового інструменту, та невербальні засоби спілкування, що включають кінесику (жести, міміка, пантоміміка), проксемику (просторова організація), паралінгвістику (тембр, інтонація) та такесику (тактильні контакти), які часто виступають більш правдивим індикатором емоційного стану суб'єкта.

Специфіка взаємодії вербальних і невербальних каналів передачі інформації, що може проявлятися у їхній конгруентності (відповідності) або суперечливості, що безпосередньо впливає на рівень довіри та ефективність професійного спілкування психолога з клієнтом чи колегами.

Тема 3. Індивідуально-типологічні властивості в контексті взаємодії

Глибокий аналіз впливу темпераменту на формально-динамічний аспект та інтенсивність спілкування, де швидкість реакцій, емоційна чутливість та пластичність нервових процесів визначають індивідуальний темпоритм бесіди, легкість входження в контакт та стійкість до комунікативних перевантажень.

Характерологічні особливості особистості як змістовне ядро взаємодії, що виявляються у стійких паттернах ставлення до партнера, рівні щирості, відповідальності за сказане та здатності дотримуватися етичних норм професійного діалогу. Комплексне поняття про комунікативні здібності як сукупність психологічних якостей, що забезпечують ефективність процесів кодування та декодування повідомлень, а також найвищий рівень їх прояву – комунікативний талант, що дозволяє особистості віртуозно володіти аудиторією та гармонізувати найскладніші міжособистісні ситуації.

Детальний розгляд акцентуацій характеру за К. Леонгардом та А. Личко як значущого чинника, що визначає специфіку спілкування через загострення певних рис, що призводить до вибіркової вразливості особистості в одних ситуаціях (наприклад, гіпертимність у ситуаціях одноманітності) та підвищеної конфліктності в інших (зокрема, педантичність у ситуаціях невизначеності).

Взаємозв'язок індивідуально-типологічних властивостей із формуванням індивідуального стилю спілкування, який дозволяє психологу максимально ефективно використовувати свої природні дані для досягнення професійних цілей при роботі з різними категоріями клієнтів.

Тема 4. Психологія міжособистісної та професійної комунікації

Специфіка обміну інформацією в процесі людського спілкування, що на відміну від технічних систем передбачає активність обох суб'єктів, де кожен не просто приймає повідомлення, а й активно інтерпретує його, надаючи йому індивідуальних смислів залежно від контексту та особистісних установок. Комунікативна толерантність як інтегральна якість особистості психолога, що виявляється у здатності приймати індивідуальність партнера, виявляти терпимість до відмінностей у поглядах, звичках чи характері, та виступає фундаментом для побудови безпретензійної взаємодії у професійній діяльності.

Поняття зворотного зв'язку як ключового механізму регуляції комунікативного акту, що дозволяє відстежувати реакцію співрозмовника та вчасно корегувати власну стратегію, а також аналіз його основних видів (прямий і опосередкований, оцінний та безоцінний) та суворих умов ефективності, таких

як своєчасність, конкретність, релевантність та емоційна підтримка партнера. Соціальна перцепція як складний процес сприйняття та оцінки соціальних об'єктів (людей, груп), що супроводжується специфічними психологічними ефектами, які можуть викривлювати об'єктивну картину взаємодії.

Детальний аналіз ефекту первинності, коли перша отримана інформація про людину стає домінуючою при формуванні загального враження, ефекту ореолу, що полягає у поширенні позитивного чи негативного враження від однієї риси особистості на всі її інші якості, та механізму стереотипізації як спрощеного і стійкого образу представника певної соціальної групи, що дозволяє швидко, але часто помилково класифікувати партнера по спілкуванню. Психологічна природа каузальної атрибуції як прагнення пояснити причини поведінки іншої людини, приписуючи їй певні наміри чи властивості, що безпосередньо впливає на розвиток або згасання міжособистісних контактів у професійному середовищі.

Тема 5. Технології активного та емпатійного слухання

Цілісне розуміння слухання як складного активного когнітивного процесу, що виходить далеко за межі простого фізіологічного сприйняття звукових сигналів і передбачає цілеспрямовану концентрацію уваги, аналіз вербальних та невербальних маркерів, а також глибоку внутрішню роботу з інтерпретації змісту повідомлення. Розгалужена типологія видів слухання залежно від мети та глибини занурення у світ партнера, що включає нереклексивне слухання як техніку мінімального втручання через використання коротких фраз підтримки та уважного мовчання, що дозволяє співрозмовнику максимально повно висловити свою позицію.

Реклексивне слухання як активний засіб встановлення об'єктивного взаєморозуміння, що базується на механізмі зворотного зв'язку та використанні спеціальних технік, таких як перефразування для перевірки точності сприйняття основної думки, уточнення через відкриті запитання для з'ясування деталей повідомлення, а також резюмування як підбиття проміжних або фінальних підсумків бесіди для структурування отриманої інформації. Емпатійне слухання

як найвищий рівень професійної майстерності психолога, спрямований на безпосереднє емоційне співпереживання та розуміння внутрішнього стану клієнта без оціночних суджень та інтелектуального аналізу, що створює атмосферу безпеки та безумовного прийняття.

Визначальна роль емпатії у професійній діяльності психолога, що виступає не лише як професійно значуща якість особистості, а й як ефективний інструмент встановлення терапевтичного рапорту, зниження опору та глибинного розкриття особистісних смислів суб'єкта в процесі комунікації.

Тема 6. Психологічні бар'єри та деструкції у спілкуванні

Комплексна класифікація комунікативних бар'єрів як специфічних перешкод, що виникають у процесі передачі інформації та призводять до її спотворення або повної втрати сенсу. Детальний аналіз фонетичних бар'єрів, зумовлених особливостями мовлення (темп, дикція, акцент), семантичних бар'єрів, що виникають через різне тлумачення значень слів та символів у суб'єктів взаємодії, а також стилістичних бар'єрів, пов'язаних із невідповідністю форми повідомлення ситуації спілкування чи статусу партнерів. Логічні бар'єри як результат розбіжностей у типах мислення, способах аргументації та побудови висновків, що унеможлиблює раціональне прийняття позиції іншої людини.

Психологічний захист особистості як прихована, але потужна перешкода для відкритого діалогу, де механізми витіснення, заперечення чи проєкції блокують сприйняття травматичної або небажаної інформації, створюючи ілюзію нерозуміння. Глибокий вплив соціокультурних упереджень та етнічних стереотипів, які діють як апріорні фільтри сприйняття, формуючи викривлене ставлення до партнера ще до початку безпосередньої комунікації.

Системні шляхи оптимізації неефективного спілкування, що передбачають розвиток комунікативної рефлексії, опанування техніками подолання психологічної напруги та використання алгоритмів децентрації для виходу за межі власної егоцентричної позиції. Впровадження стратегій психологічного вирівнювання та створення безпечного комунікативного простору, що дозволяє

мінімізувати деструктивні впливи та забезпечити адекватне декодування повідомлень у професійній взаємодії.

Тема 7. Механізми та форми психологічного впливу

Комплексний аналіз переконання як свідомого, аргументованого впливу на раціональну сферу особистості, що спрямований на трансформацію поглядів та установок через логічне доведення і систему доказів, та навіювання (сугестії) як переважно неусвідомлюваного впливу на підсвідомість, що базується на зниженні критичності сприйняття та емоційному прийнятті інформації без логічного аналізу. Специфіка механізмів психологічного зараження як несвідомої мимовільної схильності індивіда до повторення певних психічних станів (паніки, радості, агресії) у великих групах людей та роль наслідування як механізму відтворення зовнішніх рис поведінки, стилю та манер значимої особистості або референтної групи.

Розмежування імперативних форм впливу, що характеризуються відкритим примусом, директивністю та суб'єкт-об'єктним характером взаємодії, і маніпулятивних форм впливу, де істинна мета приховується за допомогою спеціальних технік психологічної експлуатації вразливостей партнера задля досягнення власної вигоди. Психологічна природа маніпуляції як прихованого спонукання іншої людини до виконання дій, що не відповідають її власним інтересам, та детальний розгляд стратегій професійного психологічного протистояння маніпуляціям, що включають техніки психологічного самбо, інформаційного діалогу, цивілізованої конфронтації та техніку «заїждженої платівки» для захисту власних кордонів.

Формування навичок конструктивного впливу в професійній діяльності психолога, що передбачає перехід від маніпулятивних стратегій до діалогічної взаємодії, де повага до свободи вибору клієнта та прозорість методів роботи є базовими етичними принципами фахівця нашого університету.

Тема 8. Специфіка віртуальної комунікації та мережевої взаємодії

Комплексний аналіз ключових особливостей спілкування в Інтернеті, де фізична відсутність партнера та можливість повної або часткової анонімності

створюють феномен розгальмування, що призводить до підвищеної відвертості або, навпаки, до проявів мережевої агресії. Специфіка віртуального середовища, що характеризується уповільненим або асинхронним зворотним зв'язком, що змінює динаміку сприйняття інформації, дозволяє суб'єкту ретельно конструювати свій цифровий образ та створює умови для виникнення комунікативних дефіцитів через відсутність невербальних маркерів.

Глибоке вивчення сугестивних технологій у соціальних мережах, які базуються на алгоритмах персоналізації контенту, використанні «ехо-камер» та емоційному зараженні через візуальні та текстові тригери для прихованого формування певних установок чи споживчої поведінки користувачів. Поняття медіавірусів як самовідтворюваних інформаційних повідомлень (мемів, сенсацій), що здатні миттєво поширюватися у мережі, трансформуючи громадську думку та впливаючи на психологічний стан великих соціальних груп.

Психологія блогінгу як особливої форми професійної та особистісної самопрезентації, що поєднує в собі елементи публічного виступу, щоденникових записів та групової терапії, де блогер виступає як лідер думок, формуючи парасоціальні стосунки зі своєю аудиторією. Аналіз мотивації творців контенту, психологічних наслідків залежності від соціального схвалення (лайків, коментарів) та ролі віртуальних спільнот у задоволенні потреби особистості у приналежності та самоактуалізації в умовах цифрового простору.

Тема 9. Психологія конфлікту та стратегії його врегулювання

Цілісне розуміння природи та багатовимірної структури конфлікту як специфічної форми соціальної взаємодії, що виникає внаслідок зіткнення протилежно спрямованих цілей, інтересів чи позицій суб'єктів, та охоплює аналіз конфліктної ситуації, складу учасників, об'єкта та предмета спору. Детальна динаміка конфліктної ситуації, що включає латентну стадію накопичення суперечностей, етап інциденту як відкритого зіткнення, ескалацію напруження, кульмінацію та стадію постконфліктної адаптації, що вимагає від психолога вміння вчасно розпізнати фазу розвитку подій для вибору стратегії втручання. Розгалужена типологія конфліктів залежно від сфери виникнення

(внутрішньоособистісні, міжособистісні, міжгрупові) та їхніх функцій, де розрізняють деструктивні конфлікти, що руйнують систему стосунків, та конструктивні конфлікти, які виступають джерелом розвитку та оновлення соціальних зв'язків.

Фундаментальна двомірна модель Томаса–Кілмена, яка базується на співвідношенні інтересів суб'єкта до власних цілей та потреб партнера, визначаючи п'ять базових стратегій поведінки: пристосування як вимушена або свідомо відмова від власних інтересів задля збереження стосунків; компроміс як пошук взаємних поступок, що частково задовольняють обидві сторони; співпраця як найбільш ефективна стратегія, спрямована на вироблення спільного рішення, що повністю враховує потреби всіх учасників. Аналіз стратегії уникнення як способу відтермінування конфлікту без його розв'язання та стратегії суперництва, що орієнтована на жорстке відстоювання власної позиції та домінування над опонентом, що часто призводить до довготривалої ворожнечі.

Психологічні аспекти медіації як залучення нейтральної третьої сторони для переведення деструктивного протистояння у русло цивілізованих переговорів та формування у майбутніх бакалаврів навичок фасилітації конфліктів у професійній діяльності.

Тема 10. Професійна етика та культура спілкування психолога

Фундаментальні етичні принципи професійної взаємодії, що базуються на гуманістичних цінностях, повазі до гідності особистості, принципах «не нашкодь», компетентності та відповідальності фахівця за результати своєї діяльності. Ключове значення принципу конфіденційності як гарантії збереження таємниці клієнта, що є обов'язковою умовою формування довіри та безпечного терапевтичного простору, а також дотримання професійної дистанції (границь) для запобігання виникненню подвійних стосунків та збереження об'єктивності психолога.

Висока культура мовлення як інструмент професійного впливу, що передбачає грамотність, точність формулювань, відсутність жаргонізмів та

дотримання мовного етикету в різних ситуаціях спілкування. Специфіка невербального етикету в роботі психолога, що включає контроль за мімікою, пантомімікою та організацією простору (проксемікою) для створення атмосфери прийняття та підтримки без надмірної інтимізації контакту.

Глибоке розуміння національно-культурних особливостей спілкування, що виявляється у врахуванні етнічних стереотипів, традицій, релігійних переконань та специфіки вербальної і невербальної експресії представників різних культур, що є необхідним для ефективної кроскультурної взаємодії. Формування індивідуального стилю професійного спілкування, який гармонійно поєднує високі стандарти академічної культури та емпатійну включеність у світ іншої людини.

Методичні вказівки щодо вступного випробування

Вступникам рекомендується звернути особливу увагу на те, що дистанційне випробування вимагає не лише репродуктивного відтворення дефініцій комунікативних процесів, а й здатності ідентифікувати теоретичні положення у прикладних кейсових тестах, що моделюють ситуації професійного досвіду, соціальної взаємодії або психологічної практики. Оцінюванню підлягає вміння логічно аналізувати структуру тестового питання, демонструвати цілісний науковий світогляд щодо природи міжособистісних стосунків та розуміння етичного кодексу психолога при виборі стратегій роботи з різними суб'єктами спілкування.

Для успішного складання іспиту в онлайн-форматі вступникам рекомендується:

1. Опрацювати першоджерела та сучасні навчальні посібники, що розкривають феноменологію та закономірності психології спілкування, для швидкої орієнтації у термінологічному полі тесту.

2. Розуміти взаємозв'язок різних понять, явищ чи процесів, що дозволить успішно розв'язувати завдання на логічну детермінацію (наприклад, як вибір

стилю слухання впливає на рівень емпатійного розуміння партнера або як тип темпераменту визначає стратегію поведінки в конфлікті).

3. Володіти науковим тезаурусом сучасної психології, що включає вільне оперування термінами комунікативної перцепції, інтеракції, трансакційного аналізу та соціальної фасилітації для точної ідентифікації правильних відповідей серед дистракторів.

4. Аналізувати вплив соціального та цифрового середовища на формування комунікативної компетентності особистості, враховуючи специфіку взаємодії в групах та особливості мережевої комунікації, що відображено у змісті тестових одиниць.

5. Демонструвати розуміння стратегій подолання конфліктів та методів психологічного захисту від деструктивних впливів під час спілкування, обираючи найбільш конструктивні варіанти вирішення ситуацій у тестах.

6. Бути готовим до розпізнавання комунікативних закономірностей, бар'єрів або маніпулятивних впливів у змодельованих ситуаціях професійної діяльності чи повсякденного життя.

5. ПРИКЛАДИ ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ

Ці приклади допоможуть вам зрозуміти, як теоретичні знання трансформуються у практичні рішення, що є критично важливим для майбутнього психолога.

Нижче наведено три тестові одиниці, що охоплюють ключові блоки нашої програми:

1. [Загальна психологія] Як у психології пам'яті називається закономірність, згідно з якою незавершені дії та перервані завдання відтворюються людиною значно краще, ніж завершені?

A. Аперцепція.

Б. Ефект Зейгарнік.

В. Сенсibiliзація.

Г. Закон константності.

Правильна відповідь: Б. Ефект Зейгарнік.

Хід міркування: ключовим теоретичним аспектом тут є зв'язок між завершеністю діяльності та якістю збереження інформації про неї. Наукові дослідження доводять, що переривання дії створює певний рівень психологічного напруження, яке слугує додатковим стимулом для утримання матеріалу в пам'яті.

Чому Б – правильна відповідь? Ефект Зейгарнік – це класичний психологічний феномен, який теоретично обґрунтовує вищу ефективність відтворення саме перерваних або незавершених дій через тривале збереження мотиваційного напруження.

Чому не підходять інші варіанти?

А. Аперцепція – це теоретичне поняття, що описує залежність сприйняття від загального змісту психічного життя людини та її минулого досвіду, а не від структури діяльності (завершена/незавершена).

В. Сенсibiliзація – термін, що позначає процес підвищення чутливості органів чуття (аналізаторів) під впливом вправ або взаємодії відчуттів; він не стосується механізмів відтворення інформації.

Г. Закон константності – теоретичне положення психології сприйняття, яке пояснює здатність зорової системи зберігати стабільність образу предмета (його кольору, форми, розміру) при зміні фізичних умов спостереження.

2. [Вікова психологія] Під час гри у «лікарню» 5-річна дитина відмовляється від пропозиції друзів побігти за солодощами, аргументуючи це тим, що «лікар не може покинути пацієнтів». Яке центральне новоутворення дошкільного віку проявляється у такій поведінці?

А. Прямоходіння.

Б. Комплекс пожвавлення.

В. Професійне самовизначення.

Г. Супідрядність мотивів.

Правильна відповідь: Г. Супідрядність мотивів.

Хід міркування: ми бачимо конфлікт між двома спонуканнями – безпосереднім бажанням (з'їсти солодоці) та соціальним обов'язком, прийнятим у грі (бути «лікарем»). Дитина обирає друге, що свідчить про внутрішню ієрархію її прагнень.

Чому Г – правильна відповідь? Супідрядність мотивів – це центральне новоутворення дошкільного віку, що полягає у виникненні системи, де одні мотиви (соціальні, ігрові) стають головними, а інші (імпульсивні) – підпорядкованими.

Чому не підходять інші варіанти?

А. Прямоходіння – це новоутворення раннього віку (криза 1 року), пов'язане з фізичним опануванням простору.

Б. Комплекс пожвавлення – це перша соціальна реакція немовляти на появу дорослого у віці 2-3 місяців.

В. Професійне самовизначення – це новоутворення юнацького віку (17-21 рік), коли людина свідомо обирає фах. Для 5-річної дитини це лише гра, а не вибір професії.

3. [Психологія спілкування] Психолог під час бесіди з клієнтом використовує фразу: «Якщо я правильно вас зрозумів, ви відчуваєте тривогу саме тоді, коли залишаєтеся наодинці з власними думками?». Яку техніку активного слухання застосував фахівець?

А. Перефразування.

Б. Навіювання (сугестія).

В. Маніпуляція.

Г. Психологічне зараження.

Правильна відповідь: А. Перефразування.

Хід міркування: фахівець не додає нічого нового від себе і не змушує клієнта щось робити. Він повертає клієнту його ж думку, але дещо іншими словами, щоб перевірити, чи не виникло комунікативного бар'єру.

Чому А – правильна відповідь? Перефразування – це техніка активного слухання, яка полягає у поверненні суті висловлювання партнера для верифікації точності розуміння.

Чому не підходять інші варіанти?

Б. Навіювання (сугестія) – це цілеспрямований вплив на підсвідомість, щоб людина прийняла певну думку без критики. Тут же психолог, навпаки, запитує підтвердження у клієнта.

В. Маніпуляція – це прихований вплив з метою змусити людину діяти всупереч її інтересам. Психологічна допомога виключає маніпуляцію.

Г. Психологічне зараження – це несвідома передача емоційного стану від однієї людини до іншої в натовпі або групі.

Інструкція щодо розв'язання тестових завдань

Для успішного проходження вступного випробування в онлайн-форматі, дотримуйтеся наступного алгоритму дій:

1. Уважно прочитайте кейс. Наші тести орієнтовані на компетентнісний підхід, тому важливо не просто шукати термін, а проаналізувати описану ситуацію.

2. Застосовуйте метод виключення (дистракторів). Кожне завдання містить одну правильну відповідь та три дистрактори – схожі, але невірні варіанти, які часто базуються на побутовому розумінні психології. Відкидайте варіанти, що не відповідають науковому тезаурусу.

3. Шукайте ключові детермінанти. Спробуйте ідентифікувати, до якого вікового періоду або психічного процесу належить питання. Розуміння зв'язку між провідною діяльністю та новоутвореннями допоможе швидко знайти вірну відповідь.

4. Контролюйте час. Пам'ятайте, що на 30 запитань відведено 90 хвилин. Це означає, що ви маєте приблизно 3 хвилини на одне завдання – використовуйте цей час для глибокого аналізу складних питань.

5. Використовуйте етичний фільтр. При виборі стратегій професійної поведінки завжди орієнтуйтеся на етичний кодекс психолога: гуманізм, конфіденційність та повагу до особистості.

6. ГЛОСАРІЙ ТЕРМІНІВ

Абстрагування – розумова операція, що полягає у виокремленні суттєвих ознак об'єкта та відволіканні від несуттєвих.

Адаптація відчуттів – зміна чутливості аналізатора внаслідок тривалої дії подразника.

Акмеологія – наука про закономірності досягнення людиною вершин (акме) професійного та особистісного розвитку.

Активне слухання – система прийомів (перефразування, резюмування, уточнення) для максимально точного розуміння змісту та емоційного контексту партнера.

Акцентуація характеру – надмірне посилення окремих рис характеру в межах норми, що створює вразливість особистості в конкретних ситуаціях спілкування.

Аналіз та синтез – базові розумові операції: розчленування цілого на частини та об'єднання частин у цілісну структуру.

Аперцепція – залежність сприйняття від минулого досвіду, знань та індивідуальних особливостей особистості.

Боротьба мотивів – етап вольової дії, що полягає у виборі між декількома суперечливими спонуканнями.

Валідність – критерій якості тесту, що вказує на його здатність вимірювати саме ту характеристику, для якої він призначений.

Вікова криза – перехідний період від одного етапу дитячого розвитку до іншого, що характеризується різкими психологічними змінами та загостренням суперечностей.

Внутрішнє мовлення – прихована мовленнєва активність, що є засобом мислення та планування майбутніх дій.

Геронтогенез – період старіння, завершальний етап онтогенезу, що характеризується перебудовою життєдіяльності та зміною соціального статусу особистості.

Гетерохронія розвитку – нерівномірність, неспівпадання у часі темпів розвитку окремих органів, функцій або психічних процесів (включає явища акселерації та ретардації).

Домінанта (за О. Ухтомським) – панівне вогнище збудження в центральній нервовій системі, яке визначає спрямованість поведінки та гальмує інші реакції.

Друга сигнальна система – специфічно людська система зв'язків, де подразником є слово («сигнал сигналів»), що забезпечує абстрактне мислення.

Експеримент – метод дослідження, що передбачає активне створення умов для виявлення певних психічних закономірностей (може бути лабораторним або природним).

Емпатія – здатність до співпереживання та розуміння емоційного стану іншого без втрати відчуття власного «Я».

Ефект Зейгарнік – психологічна закономірність, згідно з якою незавершені дії запам'ятовуються краще, ніж завершені.

Ефект ореолу – формування установки на особистість через приписування їй рис на основі першого враження або однієї домінуючої характеристики.

Зворотний зв'язок – інформація про реакцію партнера на повідомлення, що дозволяє корегувати подальшу взаємодію.

Індивідуальність – неповторне поєднання природних та набутих властивостей, що відрізняє одну людину від іншої.

Інтерація – взаємодія людей, що передбачає безпосередню організацію спільних дій для реалізації спільної діяльності.

Інтимно-особистісне спілкування – провідна діяльність підліткового віку, змістом якої є встановлення глибокого емоційного контакту з однолітками.

Іррадіація та концентрація – процеси поширення та зосередження нервового збудження або гальмування в корі головного мозку.

Комплекс поживлення – особлива емоційно-рухова реакція немовляти на появу дорослого, що свідчить про виникнення першої потреби у спілкуванні.

Комунікативна толерантність – характеристика ставлення до оточуючих, що виявляється у терпимості до їхніх поглядів, звичок та особливостей поведінки.

Комунікативні здібності – індивідуально-психологічні особливості особистості, що забезпечують ефективність встановлення психологічного контакту.

Комунікація – процес обміну повідомленнями та смислами між учасниками взаємодії.

Конфіденційність – етичний принцип збереження в таємниці інформації, отриманої від клієнта під час професійної взаємодії.

Конфлікт – зіткнення протилежних цілей, інтересів чи поглядів, що супроводжується гострими емоційними переживаннями.

Медіавірус – інформаційний продукт, здатний до самопоширення в мережі, що суттєво впливає на масову свідомість.

Модель Томаса-Кілмена – класифікація п'яти стратегій поведінки в конфлікті: суперництво, співпраця, компроміс, ухилення та пристосування.

Надійність – характеристика стабільності та відтворюваності результатів психологічного вимірювання при повторних дослідженнях.

Онтогенез – процес індивідуального розвитку організму та психіки людини від моменту зачаття до смерті.

Оперативна пам'ять – вид пам'яті, що забезпечує утримання інформації безпосередньо в процесі виконання певної дії.

Перцепція соціальна – процес сприймання, розуміння та оцінки людьми один одного, соціальних об'єктів та подій.

Післядовільна увага – вид уваги, що виникає на основі довільної, коли особистість захоплюється діяльністю і вольові зусилля для підтримки зосередженості зникають.

Почуття дорослості – центральне новоутворення підліткового віку, що виражається у прагненні підлітка до самостійності та вимозі визнання його рівних прав із дорослими.

Праксиметричні методи – методи вивчення психіки через аналіз продуктів діяльності людини (щоденників, малюнків, творів тощо).

Предметно-маніпулятивна діяльність – провідна діяльність раннього віку (1–3 роки), спрямована на засвоєння суспільно вироблених способів використання предметів.

Провідна діяльність – діяльність, на основі якої виникають головні зміни в психічних процесах і психологічні особливості особистості на певній стадії її розвитку.

Професійна деформація – зміна психологічної структури особистості через тривалу професійну діяльність, що проявляється у неадекватних стилях спілкування.

Професійне вигорання – стан фізичного, емоційного та розумового виснаження, спричинений тривалим перебуванням у стресових ситуаціях професійної діяльності.

Професійне самовизначення – процес формування особистістю власного ставлення до професійно-трудової діяльності та засіб самореалізації, центральне новоутворення юнацького віку.

Психічне відображення – активне, суб'єктивне та випереджальне відтворення дійсності, що має рефлексорну природу та забезпечує адаптацію організму.

Психологічна готовність до школи – комплексний стан психіки, що включає інтелектуальний, емоційно-вольовий та соціальний компоненти, необхідні для успішного навчання.

Психологічна маніпуляція – вид прихованого впливу, метою якого є спонукання партнера до дій через експлуатацію його емоцій та потреб.

Психологічне новоутворення – психічні та соціальні зміни, що виникають на певному етапі розвитку і визначають свідомість дитини, її ставлення до середовища та внутрішнє життя.

Психологічний бар'єр – внутрішня перешкода (страх, упередження), що заважає успішній взаємодії та взаєморозумінню.

Рефлекторна теорія (Сеченова-Павлова) – вчення про те, що психічна діяльність є результатом відповідних реакцій нервової системи на зовнішні та внутрішні подразники.

Селективність свідомості – здатність уваги виокремлювати значущі об'єкти з навколишнього середовища, ігноруючи другорядні.

Семантичний бар'єр – нерозуміння смислу сказаного через використання слів у різних значеннях або професійного сленгу.

Сенсибілізація – підвищення чутливості в результаті взаємодії аналізаторів або систематичних вправ.

Сенситивний період – період особливої чутливості індивіда до певних зовнішніх впливів, найбільш сприятливий для розвитку конкретних психічних функцій або здібностей.

Сигніфікативна функція мовлення – здатність слова позначати певний предмет або поняття, виступаючи засобом узагальнення.

Соціальна ситуація розвитку – особливе, специфічне для кожного віку поєднання внутрішніх процесів розвитку та зовнішніх умов, які є типовими для даного етапу.

Соціально-психологічний клімат – загальний емоційний стан групи, що відображає рівень задоволеності учасників спільною діяльністю та стосунками.

Спілкування – складний багатогранний процес встановлення і розвитку контактів між людьми, що включає обмін інформацією, вироблення єдиної стратегії взаємодії, сприймання та розуміння іншої людини.

Спостереження – об'єктивний метод, що полягає у цілеспрямованому та систематичному сприйманні психічних явищ без втручання в їхній перебіг.

Спрямованість особистості – система стійких мотивів, цілей та переконань, що визначають життєвий шлях людини.

Стратегія співпраці (за К. Томасом) – спосіб вирішення конфлікту, спрямований на повне задоволення інтересів обох сторін через спільний пошук рішення

Сугестивна лінгвістика – галузь, що вивчає вербальні засоби сугестивного впливу на підсвідомість людини.

Сугестія (навіювання) – цілеспрямований вплив, що характеризується зниженою критичністю сприйняття інформації об'єктом впливу.

Супідрядність мотивів – виникнення певної ієрархії мотивів у дошкільному віці, де другорядні спонукання підпорядковуються головним цілям.

Сюжетно-рольова гра – провідна діяльність дошкільника, в якій діти беруть на себе ролі дорослих і в умовних ситуаціях відтворюють їхню діяльність та стосунки.

Темперамент – сукупність індивідуальних властивостей, що характеризують динамічний бік психічної діяльності (темп, ритм, інтенсивність).

Теорія відлучення – концепція, згідно з якою процес старіння супроводжується неминучим розривом соціальних зв'язків між літньою людиною та суспільством.

Трансакційний аналіз – психологічна модель (Е. Берн), що аналізує стани «Я» (Батько, Дорослий, Дитина) та характер взаємодії між ними.

Усамітнення – стан суб'єкта, що характеризується відсутністю контактів з іншими людьми; може бути як вимушеною ізоляцією, так і добровільним засобом самопізнання.

Уявлення – процес відтворення в пам'яті образів предметів або явищ, які в даний момент не діють на органи чуття.

Фрустрація – специфічний емоційний стан, що виникає за наявності нездоланих перешкод на шляху до досягнення мети.

Функції спілкування – основні напрями впливу комунікації: інформаційно-комунікативна (обмін знаннями), регуляційно-комунікативна (корекція поведінки) та афективно-комунікативна (зміна емоційного стану).

Функціональна система (за П. Анохіним) – динамічна організація компонентів організму, взаємодія яких спрямована на досягнення корисного пристосувального результату.

Шкільна дезадаптація – сукупність ознак, що свідчать про невідповідність соціопсихологічного та психофізіологічного статусу дитини вимогам ситуації шкільного навчання.

Я-концепція – динамічна система уявлень людини про саму себе, на основі якої вона будує взаємодію з іншими.

7. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

До дисципліни «Загальна психологія»

Основна література

1. Дуткевич Т. Загальна психологія. Теоретичний курс. Київ : Центр учбової літератури, 2021. 388 с.
2. Загальна психологія : навч. посібник / Т. Б. Поясок та ін. ; Кременчуц. нац. ун-т ім. М. Остроградського, Нац. техн. ун-т «Харків. політехн. ін-т». Харків : ФОП Бровін О. В., 2023. 396 с.
3. Загальна психологія : підручник / за заг. ред. С. Д. Максименка. 4-те вид., переробл. і доп. Київ : Видавництво Людмила, 2025. Т. 1. 568 с.
4. Загальна та вікова психологія : опорний конспект лекцій для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності Початкова освіта / уклад. М. С. Барчій. Мукачево : МДУ, 2021. 51 с.
5. Католик Г., Калька Н. Психологія особистості (в схемах, презентаціях і таблицях) : навчальний посібник. Львів : ЛьвДУВС, 2022. 158 с.
6. Москалець В. Загальна психологія : підручник. Київ : Видавництво Ліра-К, 2025. 544 с.
7. Новікова Ж. М. Загальна психологія (психічні процеси) : навчальний посібник. Львів : Львівська політехніка, 2023. 296 с.
8. Поясок Т. Б., Беспарточна О. І., Квасник О. В., Шаполова В. В. Загальна психологія : навчальний посібник. Харків : ФОП Бровін О. В., 2023. 512 с.
9. Психологія : конспект лекцій для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальності 015 «Професійна освіта» (015.37 Аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології) / упоряд. Є. Л. Скворчевська. Харків : ДБТУ, 2022. 434 с.
10. Теорії особистості : навчально-методичний посібник / уклад. Р. Т. Сімко, А. В. Сімко. Кам'янець-Подільський : Видавець Ковальчук О. В., 2021. 162 с.

Додаткова література

1. Бугерко Я., Гірняк Г. Майбутнє психології: від природничої науки до сфери миследіяльності. *Психологія і суспільство*. 2021. № 2. С. 192–203.
2. Галушчак В. В. Особистісна готовність майбутніх психологів як органічна умова успішного навчального процесу. *Перспективи та інновації науки. Серія «Психологія»*. 2023. № 11 (29). С. 451–463.
3. Історія психології : навчальний посібник / уклад. О. А. Логвіна, Ю. П. Данчук. 2-ге вид. доп. (електронний посібник). Кам'янець-Подільський : Видавець Ковальчук О. В., 2022. 108 с.
4. Крижановська З. Вплив типу прив'язаності людини на особливості її комунікації та відносини з іншими. *Когнітивно-комунікативні стратегії розвитку здобувачів вищої освіти у процесі професійної підготовки* : зб. тез всеукр. наук.-практ. семінару. Дніпро, 2021. С. 71–74.
5. Радчук Н., Крижановська З. Сучасні тенденції в системі освіти: теорія прив'язаності Джона Боулбі. *Нова українська школа: теорія та практика* : зб. матеріалів XI Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю. Луцьк, 2022. С. 138–140.
6. Ревасевич І., Бугерко Я. Система інтелект-карт (майндмеппінг) з навчальної дисципліни «Загальна психологія». Тернопіль : ЗУНУ, 2022. 45 с.
7. Словник психолога-практика / уклад. С. Ю. Головін. 2-ге вид., перероб. і доп. [Б. м.] : Харвест, 2021. 376 с.
8. Halushchak V. V. On the development of productive interaction of participants in the educational process of higher educational institutions. *The role of psychology and pedagogy in the spiritual development of modern society* : international scientific conference (Riga, July 30–31, 2022). Riga, 2022. P. 216–220.
9. Rathus S., Nevid J. Psychology and the Challenges of Life. Adjustment and Growth. [S. l.], 2024. 175 p.
10. Spencer H. The principles of psychology. Princeton : Princeton University Press, 2021. 34 p.

До дисципліни «Вікова психологія»

Основна література

1. Атаманчук Н. М. Вікова психологія : конспект лекцій для студентів денної форми навчання спеціальності 053 «Психологія» / уклад. Н. М. Атаманчук. Полтава : Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», 2022. 120 с.
2. Вікова психологія : конспект лекцій / укладачі: П. І. Сахно, Н. М. Теслик. Суми : Сумський державний університет, 2024. 190 с.
3. Загальна та вікова психологія : опорний конспект лекцій для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності 013 Початкова освіта / уклад. М. С. Барчій. Мукачево : МДУ, 2021. 51 с.
4. Поліщук В. М. Вікова і педагогічна психологія : навч. посібник. Київ : Університетська книга, 2023. 352 с.
5. Савчин М., Василенко Л. Вікова психологія : навч. посібник. Київ : Альма-матер, 2021. 376 с.
6. Сергєєнкова О., Столярчук О., Коханова О., Пасєка О. Вікова психологія : навч. посібник. Київ : ЦУЛ, 2021. 376 с.
7. Скрипченко О. В., Долинська Л. В., Огороднійчук З. В. та ін. Вікова та педагогічна психологія. Київ : Каравела, 2023. 400 с.
8. Halushchak V. V. On the development of productive interaction of participants in the educational process of higher educational institutions. *The role of psychology and pedagogy in the spiritual development of modern society* : international scientific conference (Riga, July 30–31, 2022). Riga, 2022. P. 216–220.
9. Medvid O., Sakhno P., Sakhno K. Influence of family upbringing in childhood on success in student periodu: ukrainian model. *Current issues of humanitarian sciences* : interuniversity collection of scientific works of young scientists of the Drohobych State Pedagogical University named after I. Franko. 2022. Issue 54, T. 1. P. 321–330.

10. Sakhno P., Maliovana N. V., Skoropys U. M. The Peculiarities of the Behavior of Persons of Early Adulthood in Conditions of the Social Restrictions. *Social and humanitarian aspects of the development of modern society* : X All-Ukrainian scientific conference of students, postgraduates and teachers of Sumy State University (April 27–28, 2023). Sumy, 2023. P. 315–320.

Додаткова література

1. Давидова О. В. Майндфулнес – технології регуляції стресостійкості в роботі практичного психолога з учнями юнацького віку. Кременчук, 2022. 56 с.

2. Кові С. 7 звичок надзвичайно ефективних людей. Потужні інструменти розвитку особистості. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2021. 384 с.

3. Корчакова Н. В. Психологічні основи дитячої самопрезентації : монографія. Київ : Центр навчальної літератури, 2021. 288 с.

4. Кубишко І. Особливості прояву негативізму у підлітковому віці. Перший крок у науку : матеріали XIV студентської конференції (м. Суми, 24 травня 2023 р.). Суми : СумДУ, 2023. С. 282–284.

5. Махній М. М. Психологічні графічно-малюнкові методики у діагностично-корекційній роботі з дітьми. Чернігів : Десна Поліграф, 2022. 216 с.

6. Пітерсон Т. 101 спосіб впоратися з тривогою, страхом і панічними атаками / пер. з англ. А. Дудченко. Київ : Наш Формат, 2021. 240 с.

7. Психологічна підтримка та супровід дорослих і дітей у кризових ситуаціях : практикум / упоряд.: Т. Р. Браницька, Л. О. Матохнюк, О. М. Шпортун. Вінниця : Вид-во КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти», 2022. 131 с.

8. Сахно П. І., Білодід С. В., Подолкова С. В. Соціальний інститут сім'ї в процесі навчання дітей. *Соціально-гуманітарні аспекти розвитку сучасного суспільства* : матеріали восьмої Всеукр. наук. конф. студентів, аспірантів, викладачів та співробітників (Суми, 16–17 квітня 2020 р.) / уклад. М. М. Набок. Суми : Сумський державний університет, 2020. С. 415–420.

9. Сахно П. І., Лутцева М. Рівень інтернет-залежності у осіб підліткового та юнацького віку в період воєнного стану. *Соціально-гуманітарні аспекти розвитку сучасного суспільства* : матеріали X Всеукр. наук. конф. студентів, аспірантів та викладачів (Суми, 27–28 квітня 2023 р.). Суми : Сумський державний університет, 2023. С. 268–273.

10. Тарасова Т. Б. Особливості емоційної сфери студентів першого курсу закладу вищої освіти. *Габітус*. 2022. № 33. С. 164–169. URL: <http://habitus.od.ua/journals/2022/33-2022/29.pdf> (дата звернення: 04.03.2026).

До дисципліни «Психологія спілкування»

Основна література

1. Волошенко М. О., Азаркіна О. В. Психологія професійного спілкування : навч. посіб. Одеса : Гельветика, 2021. 380 с.

2. Горенко М. В. Психологія спілкування : навч. посіб. / Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини. Умань : Візаві, 2024. 109 с.

3. Засекіна Л. В., Пастрик Т. В. Основи психології та міжособове спілкування : навч. посіб. 2-ге вид. Київ : ВСВ «Медицина», 2021. 216 с.

4. Кайдалова Л. Г., Пляка Л. В., Альохіна Н. В., Шаповалова В. С. Психологія спілкування : навчальний посібник. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків : НФаУ, 2021. 140 с.

5. Курова А. В. Психологія спілкування : навчально-методичний посібник. Одеса : Фенікс, 2020. 79 с.

6. Лідерство та комунікації в організації : навчальний посібник / упоряд. : Н. Я. Михаліцька, М. Р. Яцик. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2024. 512 с.

7. Моргай Л. А. Соціально-психологічні аспекти спілкування в професійній діяльності : навч. посіб. Умань : Візаві, 2021. 179 с.

8. Психологія спілкування : навч.-метод. посіб. для студентів вищ. мед. закл. освіти України / М. П. Тимофієва, А. С. Борисюк, О. І. Павлюк. Чернівці : БДМУ, 2020. 99 с.

9. Філоненко М. М. Психологія спілкування : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2024. 224 с.

10. Verderber K. S., MacGeorge E. L. Inter-Act: Interpersonal Communication Concepts, Skills, and Contexts. 15th ed. Oxford : Oxford University Press, 2023. 480 p.

Додаткова література

1. Борг Дж. Мистецтво говорити. Таємниці ефективного спілкування. Київ : BookChef, 2022. 304 с.

2. Горенко М. В. Специфіка комунікативних проблем молоді в умовах війни в країні. *Наукові інновації та передові технології. Серія «Психологія»*. 2024. № 11 (39). С. 1716–1724.

3. Етика ділового спілкування / Т. Б. Гриценко, С. П. Гриценко, Т. Д. Іщенко та ін. Київ : Центр учбової літератури, 2021. 334 с.

4. Коструба Н. С. Ефективні комунікації як засіб досягнення професійних цілей. *Соціально-психологічна компетентність персоналу в сфері публічного управління* : монографія / за заг. ред. О. В. Лазорко, Т. В. Федотової. Луцьк : Вежа-Друк, 2020. С. 92–105.

5. Коструба Н. С. Когнітивно-стильова характеристика комунікативної компетентності студента. *Психологічні перспективи*. 2020. № 35. С. 68–82.

6. Савчук О. Ясна річ! Чому важко спілкуватись онлайн? Харків : Віват, 2022. 240 с. (прим.: уточнено кількість сторінок).

7. Моргай Л. А. Соціально-психологічні аспекти спілкування в професійній діяльності : навч. посіб. Умань : Візаві, 2021. 179 с.

8. Трофименко А. В., Константинова Ю. В. Конфліктологія та теорія переговорів : навчальний посібник. Маріуполь : МДУ, 2020. 375 с.

9. Чалдині Р. Б. Психологія впливу. Наука & практика / пер. з англ. Н. Коваль. Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2021. 394 с.

10. DeVito J. A. The Interpersonal Communication Book. 15th ed. London : Pearson, 2022. 432 p.

Інформаційні ресурси

1. Міністерство освіти і науки України : офіційний сайт. URL: <https://mon.gov.ua/> (дата звернення: 04.03.2026).

2. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського : офіційний сайт. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/> (дата звернення: 04.03.2026).

3. Херсонський державний аграрно-економічний університет : офіційний сайт. URL: <https://www.ksau.kherson.ua/> (дата звернення: 04.03.2026).

4. Освітній портал (Moodle) ХДАЕУ. URL: <http://dspace.ksau.kherson.ua:8888/> (дата звернення: 04.03.2026).

5. Наукова бібліотека ХДАЕУ : офіційний сайт. URL: <https://www.ksau.kherson.ua/news-2/nnb.html> (дата звернення: 04.03.2026).

6. Кафедра соціальних та поведінкових наук ХДАЕУ : офіційна сторінка. URL: <https://www.ksau.kherson.ua/econom/кафедра-соціальних-та-поведінкових-наук.htm> (дата звернення: 04.03.2026).